

L. XLIII. 198

VI.

Epid.

o.

70

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
HISTORIAM
CATARRHI EPIDEMICI
A. MDCLXXXII

SISTENS

QUAM
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
AVCTORITATE ET CONSENSU

PRAESIDE

LAVRENTIO CRELLIO

MEDIC. ET PHILOS. DOCTORE

SERENISSIMO BRVNOV. ET LVNEB. DVCI A CONSILIIS
IN REBVS METALLICIS, MEDICINAE THEORET. ET
MATER. MEDIC. PROFESSORE PVBL. ORDIN., A SERE-
NISSIMO DVCE CONSTITVT. SOCIET. MEDICIN. EX-
ERCENT. MEMBRO, ACADEM. CAESAR. LEOPOLD.-CA-
ROL. NATVR. CVRIOS. ADIVNCTO, SOCIETAT. REG.
FRANCOF. AD VIADR., AD INCREMENT. SCIENTIAR.
DIRECTAE, ACADEM. ELECTOR. MOGVNT. SCIEN-
TIARVM, QVAE ERFVRT. EST, ELECTOR. THEODORO-
PALATINAE, SOCIET. BEROLIN. AMICORVM NATVR.
SCRVTANT., ET LITERARIAE ATQVE PHILOS. EDI-
NENS. SOCIO, ACADEM. REG. SCIENT. GÖTTING.

AD LITERAR. COMMERC. SODALI

ORDINIS MEDICORVM H. A. DECANO.

PRO GRADV DOCTORIS
SYMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS
RITE IMPETRANDIS

DIE XXI OCTOBR. MDCLXXXII

PVBLICE DEFENDET

AVCTOR

IO. FRIEDER. AVGVST. LANGVTH

ANMALTINO-COTHENIENSIS.

Helmstadii Typis Viduae Schnorrii Acad. Typ.

BIBLIOTHECA

CIVITATIS

HALENSIS.

ORIENTALIA IN VARIIS
MUSEIS

CATALOGUS

A. M. D. C. L. X. V.

UNIVERSITATIS LEUVENENSIS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

SERENISSIMO PRINCIPI

AC DOMINO

DOMINO

AVGVSTO CHRISTIANO

FRIEDERICO

PRINCIPI HAEREDI

PRINCIPATVS ANHALTINI.

DVCI SAXONIAE,

ANGRIAE ET WESTPHALIAE,

COMITI ASCANIAE,

DOMINO DE BERENBURG

ET ZERBST

etc. etc.

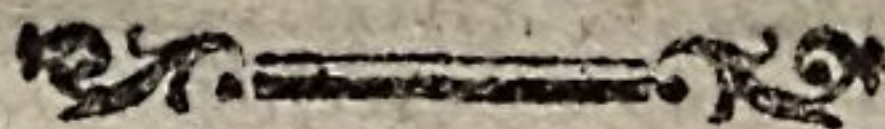
DOMINO SVO CLEMENTISSIMO

HANCCE
DISSERTATIONEM INAUGURALEM
IN
DOCUMENTVM PUBLICVM
INGENITAE PIETATIS
ET OBSEQVII
MAXIMA CVM VENERATIONE
OFFERT ET DEDICAT

DEVOTISSIMVS
ET OBEDIENTISSIMVS
IO. FRIEDERICVS AVGVSTVS
LANGVTH

DISSERTATIO
HISTORIAM
CATARRHI EPIDEMICI
A. MDCCCLXXII
SISTENS.

 Si quid umquam omnium hominum oculos, mentisque aciem in se convertit et quasi figit, est sane illud morborum genus, quod maxima celeritate per vastissimas orbis nostri regiones se repandit, et omnes fere earum incolas, nullo habito discrimi-

A

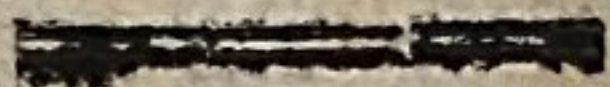
mine

mine , corripit , nullique eorum licet
sexu , aetate , vitae genere , valetudinis
ratione maxime diversorum , parcit.
Novum quidem huius eventi exem-
plum hisce nostris diebus se nobis ex-
hibuit , cum morbus , e borealibus re-
gionibus natales iducens , nostras quo-
que terras , celerrimo cursu per inter-
medias provincias progressus , inunda-
ret , et vix sanum quemquam superesse
sineret. Idem ille , tyrannide sua , cui
quemvis subiicere minitabatur , sollici-
tas curas in unoquoque , cui sanitas vi-
taque cordi erat , excitabat ; inprimis
vero medicorum , valetudini civium
prospicientium , animos totos occupa-
bat et sollicitabat ; qui tandem artis sa-
lutaris auxiliis instructi , illum felicissi-
mo eventu debellabant. Ego vero , e
scholis optimorum praeceptorum vix
egressus , nonnisi spectator huius mor-
bi epidemici attentus fui , eaque omni
cura ponderavi , quae hac de re vel au-
divi

divi, vel a cel. VIRIS publici iuris facta
perlegi. Veniam itaque me impetra-
tuum esse certus confido, si de mor-
bo nostro, specimen academicum edi-
turus, verba facere audeam, ea inpri-
mis spe fretus, ut, quicquid insit libello
meo nimium leve, illi tamen pondus non
exiguum accedat ex observationibus,
quas ill. Praeses atque Praeceptor omni ho-
noris cultu prosequendus, mecum ea, qua-
est benevolentia, communicavit, quae-
que ex propria ipsius, et aliorum cel. VI-
RORVM, qui cum eo commercium lit-
terarum alunt, experientia hausta sunt.
Morbi itaque historia, quoad illa mihi
innotuit, praemissa, in eius naturam
inquiram; qua una cum *symptomati-*
bus, pro virium modulo, explica-
ta, subiungam a cel. VIRIS exoptato
cum successu *adhibitam medendi me-*
thodum.

§. I.

*Morbi natales et progressus ad mensem
usque Aprilem.*

Morbi nostri epidemici *) incunabula, quoad licet, investigaturi, ducti auctoritate relationum publicarum, ea tandem invenimus Petropoli a), ubi mense huius anni Ianuario b) de improvviso enascebatur. Maxima erat ante haecce tempora, eadem in metropoli, tempestatum vicissitudo, quum calor nempe celerrime cum frigore, hocce vero iterum

*) Nomina, quae illi imponere solebant, erant *die Russische Krankheit*, oder *Laune*, *das Russ Fieber*, *die Influenza*.

a) Conf. cel. WITTWERUM über den jüngsten epidemischen Catarrh. S. 1. Nürnberg. 1782. it. *Politisches Journal* 2 Jahrgang St. V. M. May. p. 520. et omnes novellas publicas.

b) Cf. ill. WEICKARD in *neuen Magazin* B. IV. St. III. p. 24. quod ab ill. BALDINGERO editur: cel. WITTWER vero eius initia refert ad m. Febr. (loc. cit. p. 1.)

rum cum calore humido alternaret c). Vix ortus morbus quam maxime saeviebat et fere nemini parcebat d); unoque ex familia affecto, omnes illo protinus corripiebantur. Integri militum manipuli, excubias agentes, uno die afficiebantur. In palatio imperiali et pluribus principum domibus nullis locus erat conviviiis, quia vix superesset servus, qui ministrare posset. Epidemia nostra ultra, (ab initio vero paulo tardius e) progressa, ad littora maris baltici descendebat, nec ita multo post, quam Petropolin invaserat f) (licet in itinere suo usque ad regiones meridionales quatuor menses consumeret g) Gedanum, [ubi tres incolarum partes prostraverat h) et quavis hebdomade

A 3

100

c) Vid. cel. WITTWER l. c. p. 34.

d) Vid. ill. WEICKARD loc. cit.

e) Cf. cel. WITTWER l. c. p. 33.

f) Cf. *Politisches Journal* loc. cit.

g) Vid. WITTWER l. c. p. 31.

h) Vid. *Wittenbergisches Wochenblatt* zur

100 fere illorum necaverat †] Stralsundum, et Gryphiswaldiam, penetrabat. *) Sedinum occupabat primis mensis Aprilis diebus, cuius finem versis una modo quarta militum praefidiariorum excubias agere valebat i). Berolinum eodem fere tempore visitabat ut et Pottampium; menseque eodem fere exacto ne unica quidem domus supererat, quae aegris non abundaret k). Lipsiae
ad

*Aufnahme der Naturk. St. 21. p. 162.
A. 1782.*

†) Cf. St. JAMES'S *Chronicle* N. 3322

*) Gießae epidemia nostra iam lenta initia cepisse sub finem ult. Martii legimus in *Beschreibung der Epidemic; welche im Frühiabr. 1782 in mehrern Gegenden von Europa geherrscht, und unter dem Namen der Russischen Krankheit bekannt geworden.* p. 5. Gieß. 1782. cuius auctor fertur esse cel. Medic. P. P. O. MÜLLERVM. Eodem fere tempore illam ortam esse *Zoulenredas* in regione Variscorum, nobis refert cel. ACKERMANN in ill. BALDING. *N. Magaz. St. V. S 390.*

i) Vid. *Wittenb. Wochenblatt* l. c.

k) *Ibid. eod.*

ad diem fere 17. l) furere incipiebat. Magdeburgi, ubi versus Aprilis medium iam aderat m) eo tempore, quo maxime saeviret, aegrorum numerus 5000 superabat, inter quos 1000 militum semper affecti erant. Vitembergae medio circiter Aprili †), et Halberstadii circa diem 23 n). Ei. introitum faciebat, eodemque fere tempore in urbem quoque hanc nostram transibat; paulo post etiam Schönningam. ††) Brunsvigam *) et Guelpherbyrum invadens **). Medium eiusdem mensis versus Ienae o) et Vinariae p) effectus suos edebat. Hanno-

A 4

ve-

- l) Vti asserunt cl. viri LUDWIGIVS et GAL-
LISCHIVS in litteris ad ill. PRAES. datis.
- m) Vid. Witt. *Wochenbl.* uti etiam expert.
BECKER, colleg. medic. Assessor, in
litteris ab PRAES.
- †) Witt. *Wochenbl.* l. c.
- n) Teste ill. FRITZE in litt. ad PRAES.
- ††) Vid. litt. cel. DEHNE ad PRAES.
- o) Vid. litt. cel. Medicor. Pract. ad PRAES.
- ***) Vid. litt. cel. TOPP, MÜLLER et MÜMLER
ad PRAESIDEM.
-) Secund. litteras cel. STARKII ad PRAES.
- p) In litteris ill. BYENOLZKE

veram q) capiebat postremis mensis diebus; paulo post Hamelam r) et Göttingam. *) In Dania per totum mensem grassabatur, et collegia virorum salutis publicae invigilantium Hafniae, confessus suos celebrare, membris plurimis morbo detentis, haud poterant; et familia regia initio Maii demum ex integro erat restituta. s)

§. II.

Historia morbi m. Maio.

Praegressis ventis maxime frigidis, euro, vulturno, et mense praepriis flantibus, Hamburgum sub huius mensis initium r), morbi vim experiebatur. Clausthaliam ille 8 Maii die intrabat, tantamque ibi stragem usque ad 27 ei. ede-

q) In *litteris* cel. MARCARDI ad PRAESIDEM.

r) Testibus cl. VIRIS, medicinam ibidem exercentibus, MATTHAEI, MOLLER et WESTRUMB.

*) Vid. *litter.* ill. MURRAY ad PRAES.

s) Cf. *Hamb. Corresp.* St. 74.

t) *Ibid.* St. 73.

edebat, ut folius cel. LENTINI auxili-
um a 1448. aegris efflagitaretur u). Eo-
dem circiter die Francofurti ad Mo-
enum observabatur x), et Norimber-
gae y); Cassellas aggrediebatur die 17
Maii z), Viennam Austriae d. circiter
20 ei. a), Fuldam b) et Elberfeldam c)
sub finem istius mensis. In toto hocce
mense morbus in Lusatia, Bohemia et
provinciis circumiacentibus d) grassa-

A 5

ba-

u) Cf. *neues Magazin f. Aerzte St. 3. p. 240.*

x) Vid. *Hamb. Corresp. St. 83.*

y) Cf. cel. WITTEWER l. c. p. 5.

z) Teste ill. BALDINGERO in *litter. ad*
PRAES.

a) Vid. *Hamb. Corresp. St. 91.* Omnibus fe-
re comoedis correptis claudendum erat
theatrum: tanta militum copia labora-
bat, ut qui belli meditamentis firmandi
fuissent, nosocomiis detinerentur. -- Ma-
xime singulare videtur, licet malum no-
strum in tota regione Viennam late am-
biente saeviret, tamen Laxenburgi neo
unicam quidem personam ea correptam
esse. *Hamb. Corr. St. 103.*

b) Teste ill. WEICKARDO l. c.

c) Cf. cel. NOSE in *litter. ad PRAESID.*

d) Vid. *Hamb. Corresp. St. 89.*

batur. *) Londini, praegresso d. 19 et 20 adeo vehementi frigore, ut erat in feriis natalitiis anni praeteriti, quin maiori, protinus fere exoriebantur febres catarrhales, coryza, tussis, ultra dimidiam incolarum prosterbens, e) quorum nonnulli vita defungebantur. Vtrumque amphitheatrum scenicum (d. 28.) claudebatur, quia comoedi, morbo impediti, officio suo fungi haud poterant. Istud frigus excipiebat (d. 28.) magnus calor ad 69° Thermom. Fahrenheit. ascendens: d. 30 in praetorio nulae

*) In novellis publicis legimus (*Hamb. Corresp. St. 91.*) Tolosae hoc mense epidemicas fuisse eruptiones miliares, quae multos aegros per 2 dies modo decumbentes, necaverint absque apparentibus petechiis, quorum e capite aperto multum sanguinis effluerit; eandemque epidemiam late vagatam esse, et usque ad Pezenas, quae urbs abhinc 24 milliaria distet; an illa cum nostra eiusdem kindolis sit, et modo aliam formam assumerit, non plane liquet.

•) V. *Hamb. Corr. St. 90.* et litt. ad PRAES. illi KIRWANI, qui ipse, et magis adhuc ceteri CRAWFORDVS, de vita periclitarentur.

lae agi caussae poterant, absentibus ob
malum epidemicum earum patronis f).
Eodem hoc mense morbus quoque
quam maxime in universa Hollandia
saevire incipiebat; Amstelodami inpri-
mis 28 ei., calido austro flante, tres quar-
tae incolarum subito tussi et catarrho
afficiebantur. g) Stockholmiaae etiam *)
et in toto Suecia eodem mense saeviebat.

§. III.

Historia m. Iunio.

Gibraltariae iam vergente Maio, ma-
gis adhuc ineunte Iunio, morbus noster
milites praesidiarios, miti quidem ad-
modum ratione invasit **); at enim vero,
omni partium studio seposito, exerci-
tui, urbem obsidione cingenti, neque
pepercit. In portu magno (*Portsmouth*),
sub initium huius mensis, cuius tempe-
stas adhuc maxime inconstans et inpri-
mis

f) Cf. *St. James's Chronicle* N. 3213.

g) *Hamb. Corresp.* St. 100.

*) Vid. *litter.* III. MURRAY ad PRÆF.

**) *Iam. Chronid.* N. 3322.

mis pluviosa erat, epidemiae saevitiam non solum incolae, sed praecipue clas- sis in portu contenta experiebantur. h) Eadem est historia classis Belgicae Texeliae commorantis; quae et ipsa, quo minus e portu solveretur, morbo impe- diebatur i): 3000 enim millia aegrorum continebat *). Bruxellis eodem fere tempore maxima civium pars morbo nostro corripiebatur, quorum nonnulli vitam cum morte commutabant. k) In urbe, a Sancta Maria dominata, in in- sula Sillina, idem fatum plures ex morbo nostro experiebantur. l). Dubli- ni tanta erat morbi dominatio, ut 700 milites e duabus legionibus prosterne- rentur. m) Ad portum urbis Dolae classis, praefecto Joanne Ross appellere, mor-

h) *Hamb. Corresp. St. 100.*

i) *Ibid. st. 94. it. Polit. Journ. St. 5. p. 590.*

*) *Ib. eod. neue Hamb. Zeit. St. 104.*

k) *Cf. St. James's Chron. N. 3321.*

l) *Ibid. eod.*

m) *Ibid. eod.*

morbo cogebatur, quia vix superessent, qui navibus regundis sufficerent, cum in unica iam 400 et amplius aegri invenirentur, et nosocomia iis continendis non paria essent. n) Burdigalae d. 10 ei., in militibus, in Indiam occidentalem transvehendis, ille sese manifestans, plures ex iis necabat; nec benignior videbatur in insula Caesarea. o) Eboraci, mensis medio adveniens, variam speciem assumebat, quum nonnullis facies tumefieret, alii angina, alii tussi dolorifica, plures nausea, et prostrato ciborum appetitu laborarent; aliis caput velut stupidum et valde dolens erat; tandem nonnulli febre valida, ratione frigoris intermittenti non absumili, detinebantur. Amstelodami tanta erat eius ferocia, ut intra dies 9 et 15 ei., 348 aegri eo trucidarentur. p) Brun-

n) *Ibid. eod.*

o) *Cf. James's Chronicl. N. 3321.*

†) *Ibid. eod.*

p) *Hamb. neue Zeit., Beilage zu St. 100.*

Brunnae die circiter 10 eiusd. morbus noster, fuetis symptomatibus stipatus, invaluit q). Eodem vero tempore in Scotia sese repandit, ita ut Edinburgi summae curiae negotia, eiusdem assessoribus pluribus decumbentibus, differrentur (res fere inaudita!) per plures dies r). Parisios iisdem fere diebus, non sine insigni in multos ferocia corripuit, ita ut intra 14 dierum spatium 200 milites et amplius eo necarentur s). Brestiam quoque invasit, nec classi portum occupanti pepercit, ita ut plus quam dimidia pars nauticorum aegrotarent t). Dorycephali (*Spithead*) et St. Helenae, atque in illarum urbium portubus, navium copia repletis, ille quidem solito more saevit; sed vix ulli vitam eripuit u): e contrario vero nusquam atrocior fuit, quam

q) *Hamb. Corresp. St. 99.*

r) *James's Chron. N. 3322.*

s) *Ibid. N. 3323.*

t) *Hamb. Corresp. St. 100.*

u) *Jam. Chron. N. 3323.*

quam in vico *Lydd*, in vicinia Cantuariæ, 14 aegris intra decem dies extinctis x). Nec minorem crudelitatem exercuit Coloniae, in eos inprimis, qui admissio refrigerio in illum relabebantur, quosque tunc ut plurimum interfecit; hac ratione ab 8 - 18 Jun. quotidie 12 - 20 aegri terrae mandabantur. y)

§. IV.

Historiae progressus conclusio.

Sub initium m. Augusti Vlyssiponae, vigente ibi tempestate quam maxime calida, morbus noster tandem quoque allapsus est, civium et adiacentis regionis incolarum magnam copiam prosterbens z). Nec tandem mihi videtur praetereundus rumor, qui e Poloniae finibus percrebuit, eandem, de qua ha-

Etenuſ

x) *Ibid. eod.*

y) Cf. *Leipz. Zeit. St. 129.*

z) Cf. *Braunschw. Nachricht. v. polit. u. gelehrt. Sachen St. 147.*

ctenus locuti sumus, epidemiam de novo in Russia grassari, et nunc multo atrociores et letiferas deprehendi a)¹: sed falsum illum esse non sine ratione censeo, quia *forte fortuna* nihil hac de re amplius compertum sit. --- Habetis itaque L. B. hic sciagraphiam quandam progressus epidemiae, Petropoli ortae, ad litora maris Baltici descendens, et in Polonia, Livonia, Dania et Suecia saevientis; quae tandem mense Aprili, Maio et Iunio universam Germaniam a Viadro ad Rhenum, ab Albi ad Danubium usque pervagabatur, eodemque tempore Hollandiam infestabat, et inde in Angliam et Galliam, tandem etiam in Lusitaniam migrabat. Morbo nostro celerius pestis ipsa homines non corripit, nec totas, in quas successive progreditur, occupat provincias: quos autem ille tenet, rarissime trucidat. Mira sane est maxima similitudo essentialium
um

a) Vid. Leipz. Zeit. *ibid.*

um illius symptomatum, quae sub quibusvis, licet distantibus valde, coeli plagis homines exercebant; similique eam ob rem medendi methodo facile satis cedebant. Quae cum ita sint, non licet diversas valde morbi ordines constituere, quum utplurimum non nisi gradu maiori vel minori inter se differet b), aut rarius absque febre comite esset; aut tandem insolentia symptomata, ex aliis causis orta et cum illo sociata, diversam illi speciem induere viderentur. Quas itaque epidemiae variationes, quantum licet, seiungamus, illasque ordine quodam separatim describamus; praeceuntribus cl. cl. VIRIS, qui easdem omni studio adhibito observaverunt: quorum ordinem ducat cel. WITTWERVS, qui primus fere morbum nostrum eruditae disquisitioni submitit.

B

§. V.

b) Cf. WITTWER l. c. p. 7.

§. V.

Morbi symptomata maxime familiaria.

Tempestatis ratio in toto hocce tempore Norimbergae fere una eademque erat : humida scilicet et minus frigida cum sicca et valde frigida celerrime alternabat, ita quidem ut hae vicissitudines uno die, quin una nocte, acciderent : attamen dierum humidorum et pro ratione calidorum maior numerus erat quam frigidorum, siccorumque : sicut etiam favonius et africanus per maius temporis spatium regnabant, quam boreas et mefes. In plurimis morbi praecursores erant vertiginosa capitis obnubilatio, dolor transverse super oculis haerens, universalis quaedam virium defectio, ingratum in dorso membrisque sensum excitans, quasi illa, praecipue pedes, subitula essent; quibus dolorificae in suris tensiones accedebant. Ingruebant cum hisce; aut
ita-

statim illa subsequebantur horripilationes, calores volatici vesperam versus inprimis frequentes, tussis sicca, vel coryza vehementi sternutatione se prodens; quae quoque tussim saepius comitem habebat; nec semper deficiebant raucitas et affectus anginoidei. Quibus in multis accedebant facies rubra; tumida, vel flavida cum rubore genarum circumscripto; oculi protrusi vel collapsi et quasi vitrei; pustulae ad nasum vel os; appetitus vel paene deficiens, vel imminutus, aut quoque, sed nonnisi in paucis; adauctus; sapor depravatus; amarus, os siccum absque magna siti; punctiones in pectore acriores remissioresque saeviente tussi, quae interdum in pleuritidem veram transisse dicuntur, quaeque in aliis sputum sanguinolentum reddebant; sensus pressiois in cordis scrobiculo; nausea; alvus adstricta, raro laxa; manus calidi sicci saepius iterum frigidi. Noctes

erant inquietae, levisque somnus phantasmatibus turbatus : pulsus mollis, plus minus plenus, celer inprimis vespeream versus: urina clara, valde pallida raro saturata, nubeculis postea conspicua, numquam verum sedimentum dimittens: linguae inhaerebat crusta alba in pallidum vergens. Quae vero omnia per duo, tres, quatuorve dies sic sese habebant, et sive subito, sive pedetentim disparebant, aut breviori vel longiori intercapedine iterum recurrebant. Tussis vero molestiae aut adhuc perstabant, aut dispulsis iam capitis et artuum affectibus, illa primum ingruerat, et 3-5 diebus post, praegresso cocto sputo, abibat.

§. VI.

Symptomata morbi subito invadentis.

Alia erat in multis rerum conditio, qui quidem sani prorsus sibi visi, subi-

to ut plurimum vesperam versus, interdum etiam tempore matutino, corripiebantur frigore conquassante, cui saepe comites erant excretiones aut per vomitum vehementem aut deiectiones fluidas alvinas: quasque sequebatur calor urens, dolor capitis fere intolerabilis, et levis somnus deliriis stipatus; totusque morbi impetus defervebat prodeunte sudore copioso, superstitie aut modo oriente tussi. Interdum vero secundo et tertio die vespere frigus calorque, eademque fere symptomata, minori gradu recurrebant: pulsus autem, urinae et linguae eadem erat, quae §. V. descripta, conditio.

§. VII.

Symptomata morbi levissima.

Quibusdam, licet paucissimis, turbae a morbo nostro excitatae solummodo sese manifestabant dolore capitis.

obrufo, aut lassitudine quadam, quam insequabatur levis coryza aut tussis, qua superata sanitas quoque redibat: illique praecursores saepe etiam protinus fugabantur usu aëris liberi, motuque corporis; aut coryza mox abibat, prodeunte copiosiori transpiratione, aut urinae secretionem.

§. VIII.

Morbi conditio in infantibus.

Quam nunc descripsimus, erat morbi facies in *adultis*: *infantibus* autem deprehendebatur similis rerum status, ut §. VI. delineatus: perceler nempe erat istius accessus, calor fortis interdum per plures dies non cedens; quibus saepe accedebat epistaxis, saepius adhuc somnolentia. Illi vero non omnes eadem vehementia corripiebantur; sed eorum quidam eundem miuem patiebantur morbum, de quo §. VII. loquuti sumus.

§. IX.

§. IX.

Morbi conditio in senibus.

Senibus autem haec nostra epidemia singulare portendebat periculum, qui quidem maxima afficiebantur virium debilitate, febreque consumebantur lenta vespertina, quae ingruerat cum levi modo frigore, vix frigescentibus extremitatibus sese prodente; ast calor subsequens eiusdem erat vigoris, ut deliria excitaret, pulsusque erat intermittens inaequalis.

§. X.

Affectus a praegressis morbis pendentes.

Variam maxime assumebat etiam morbus noster formam, inductam a singulari corporis dispositione, quam, quae antea fuerant, valetudines adversae procreaverant; quo factum, ut ea loca inprimis afficerentur, quibus debilitas quaedam superstes esset. Qua quidem hic vel illic praeponderante, nunc

haemorrhoides tumentes oriebantur; nunc dolores rheumatici topici: vel oculi vario morborum genere tenebantur; vel pectus spasmis vexabatur, vel intestinorum dolor colicus saeviebat. Quae varia quidem symptomata, illis morbi nostri genio accommodatis, sese aut associabant, aut absque hisce ab eadem vero causa induc̃ta, persistabant. *)

§. XI.

*) Eiusmodi observationem in uxore sua institutam tradit nobis cel. WITTEWER (*l. c. p. 12.*); quae quidem, a 14 diebus puerpera, bona rebus circumstantibus valetudine vivebat; ast cepheam, et oris amaritudinem altero die subsequerantur subiti vehementesque abdominis dolores, e dorso transverse super toto ventre, qui tangi se haud patiebatur, se extendentes, omnemque motum impediētes; vomitus pituitosus, cardialgia. Quarto die accedebat fortior sternutatio, cum tussi convulsiva, et coryza: quae omnia sexto die fere iterum disparebant: superflite vero adhuc per 14 dies tussi profunda cum tenacibus sputis iuncta, quae excitato spontaneo, remediis de-

mum

§. XI.

Epidemiae cum aliis morbis complicatio.

Quodsi epidemia nostra constitutio-
ni morbosae, antea iam regnanti sese
affociarat; graviora videbantur omnia.
Si nimirum feбри tertianae iungeretur;
paroxysmus summa vehementia (§. VI.
descripta) ingruerat, calore furorem
ipsum deliriosum excitante. Diebus a-
lias intercalaribus paroxysmi mitiores
erant, absque tussis aut coryzae vesti-
giis. Quarto novus frigoris, membra
concutientis, accessus, qui tertianae le-
gitimae initium erat; qua remediis con-
gruis fugata, novus oriebatur paro-
xysmus calore, absque frigore, capi-
tis, interdum dentium dolore conspi-
cuus; quem subsequēbatur tussis for-
tis, sicca clangosa, paucis diebus reme-
diis adhibitis cedens, finemque impo-
nens morbo epidemico, quem febris

B 5

in-

num adiuto, vomitu pituitoso et bilioso
evanescēbat.

intermittens in cursu suo interromperat. Interdum ille in hanc desinebat. Pedissequa illi quoque nonnumquam erat febris rheumatica pertinax, quae quoque non raro typum tertianae servabat.

§. XII.

Morbus a cel. MÜLLERO descriptus.

Praecipua, quae scripti Giesae editi AVCTOR, cel. MÜLLER d), habet, haec sunt. Sub initium epidemiae pauci afficiebantur, atque imprimis illi, qui corpore praediti erant debili spongioso, infirmisque pulmonibus, atque morbis catarrhalibus assueti: nec minus iracundi, et valde sensiles; ut et illi, quibus a pituita et cruditatibus primae viae turgebant. Deinde infestus erat morbus non tam ex plebe oriundis, quam ditioribus, honoratioribusque, qui aërem eiusque vicissitudines studio

exi-

d) *Loc. cit. p. 5.*

evitabant, et alimentorum genere exquisitiori, imprimis farinosis, pinguibus, bellariisque utebantur. Tandem omnes prosternebantur; diutius autem stragi resistebant, qui laborioso vitae generi, perspirationem sustentanti, semper dediti erant, et refrigerationem calidis vestibus arcebant. Gravidæ imprimis vehementioribus tenebantur symptomatibus, quæ abortum minitabantur; qui vero nonnisi in maxime debilibus locum habebat, et quasdam morti tradebat. Idem fatum expectabat plurimos phthisicos, et omnes febre lenta aut hæctica laborantes. Infantes maxime tenelli soli erant, qui interdum a morbo liberi manebant; aut ad minimum eum mitissimum experiebantur.

§. XIII.

Continuatio descriptionis cl. MÜLLER:

Consueta morbi symptomata hæc erant. Primum advenientis morbi nuntii

tii erant insolita lassitudo gravitasque pedum, refrigerii sensus saepe recurrens, appetitus ciborum deficiens, cum sensatione in ventriculo, quasi penitus repletus esset: insolita muci in ore et collo copia, nausea et interdum ipse muci vomitus. In quibusdam aderat oris amarities, lingua non valde arida biliosis obiecta, ructus amari, somnus turbatus. Die secundo accedebant capitis dolor, tensio et tractatio in omnibus membris, sensus ingratus in regione lumbali, raucitas, lingua arida, vomitusque, in pluribus levans. Die tertio horror frigusque per horam saepe aegrum exercebat, calorisque subsequents comes erat tussis, in quibusdam vehemens et sicca, cum doloribus pectoris, quin ipso sputo sanguineo iuncta: plurimi titillationem in pulmonibus experiebantur; in aliis tussis minor erat vehementia cum subsequente sputo pituitoso: caput ob-

nu-

nubilum, in fronte tensio vehemens oculi turbidi, in quibusdam rubri, aqua pleni; quin interdum adeo sensibiles, ut absque forti dolore lucem diurnam ferre haud valerent: nasus obstructus, os aridum, saepe aphthis in biliosis tectum. In aliis ex naso copiosum effluebat serum adeo acre, ut omnia excoriaret, illumque vere inflammaret. Susurrus et tinnitus aurium erat perpetuus fere, nonnisi per pauca minuta cessans: pulsus celer, admodum plenus, interdum durus, plurimum mollis; cutis nunc valde calens nunc parum; sitis vehemens; membra velut subrussa. Quidam alienata mente loquebantur; pauci vehementius delirabant: in aliis dormitationi interruptae iunctum erat delirium; quod quidem symptoma infansum, nec diu neo valde tenebat aegros, quibus tunc extremitates cum pulsu irregulari frigescebant.

§. XIV.

Descriptionis MÜLLER. continuatio.

Plures, imprimis gravidæ alvo obstructa laborabant, cui se sociabant dolores et inflatio abdominis cum spasmodicis: qui est contrario diarrhoeam leviores patiebantur in primis diebus, acriter excoquantia emittentem; leviores experiebantur morbum. Plurimi multam excrebant urinam aquosam; quidam modo paucam, saturatam; in quibus nubesculæ flavæ aut rubellæ erant conspicuæ. Die quarto vel quinto vehementissimus ut plurimum erat paroxysmus vespertinus; omnia erant exacerbata; somnus aut plane deficiebat, aut erat interruptus, haud reficiens: multi sentiebant orthopnoeam, ex gravi compressione pectoris et anxietate oriundam; eratque continuus ad incipiendum stimulus. Ad lucem decrescente impetus vehementia; somnus accedebat

bat maxime reficiens, quo sudor erum-
 pebat copiosus in toto corpore, qui e-
 rat acris, odorisque acidi: urina gravi
 foetidoque odore praedita erat, ex
 quo descendebat sedimentum limosum
 aut rubellum. Quidam, iique robusti
 in hocce paroxysmo narium haemor-
 rhagiam patiebantur, graviores affe-
 ctus lenientem. Tussis nunc erat humi-
 da, nec amplius adeo debilitans: spu-
 tumque copiosum aut tenue aut cras-
 sius; (idque melius) observabatur.
 Quae in nonnullis prorumpabant pu-
 stulae aut crustae circa os; nasumque;
 criticae haud videbantur; sed effectae
 a sero acri naribus exstillato. Quo qui-
 dem in statu, si nulla vitia in regimine,
 cibis et potu nimis frigido committe-
 bantur; vesperam versus levem modo;
 brevemque paroxysmum patiebantur;
 quem subsequens somnus cum sudore
 copioso universali, et urina sedimen-
 tum deponente, solvebat. Diebus aliis
 quod

quot post omnia placata erant; ne quidem magna virium imbecillitate superstitite, sudor modo per noctes aliquot somnum comitabat. Interim tussis parva ficca, et dolor pectoris obtusus adhuc aliquamdiu aegros vexabat.

§. XV.

Continuatio MÜLLER descriptionis.

Si vero morbo ad hoc stadium perducto, transpirationis negotium suppresseretur, vel partium refrigeratio, potus spirituosus, vel medicamina adstringentia admitterentur, in pluribus praecipue robustis, oriebantur verae pleuritides, vel peripneumoniae. Praecedente enim vehementi atque per horas continuante frigore, adveniebant calor fortis, magnus dolor punctorius, gravis anxietas tussisque cum spuito sanguineo; genae intense rubrae, oculi lacrymantes rubrique, varii capitis affectus, praecipue sopor. Pulsus
erat

erat parvus, interdum intermittens : quae vero omnia per 7-9 dies durabant, et prodeuntibus sudore et sputo crassiori puriformi evanescebant. Qui quidem valetudinis epidemicae transitus in morbos inflammatorios per se haud valde communis erat : ii enim, qui habitu corporis spongioso, sanguine tenui et aquoso, et in genere debilibus solidis praediti erant, morbumque plus iusto neglexerant, tussim modo adauctam parvam siccam et dolorificam, maioremque valde debilitatem experiebantur; caput denuo erat maxime obnubilum, oculique iterum affecti; calores volatici quovis fere momento aegros afficiebant; genae erant rubrae, extremitates frigidae; quibus saepius se sociabant vehementes abdominis tumidi dolores spasmi, quae vero symptomata non raro sudore prorumpente copioso iterum abibant; vel diarrhoea spontanea valde imminuebant.

bantur; quae si nimia erat, vel excreta spumosa, et tenesmus vexabat; cautionem desiderabat. Morbo profligato appetitus ciborum in plurimis maxime vigebat; in aliis vero, ob pituitam ventriculum onerantem, prorsus aberat. Tussis siccae decessus integer non certo termino circumscriptus erat; sed ab aëris tempestate, calore, vestibus, vitae genere pendebat.

§. XVI.

Morbus a cl. MUMSENIO descriptus.

Morbi nostri epidemici historia, a cl. medico Hamburgensi (D. MUMSENIO iuniore, uti perhibent) adumbrata e), frequentia continet. Aegri scilicet expositi venti frigidi vehementiae, mox sentiebant magnam lassitudinem, osci-

tati-

e) *Kurze Nachricht von der epidemischen Schnupfenkrankheit, mit der Beschaffenheit der Luft 1781 und 1782. von einem Arzte dieser Stadt. Hamburg 1782. bey H. G. HOFMANN.*

tationem, ardores volaticos faciei, calorem oculorum, cephalalgiam; tensiones in nucha et dorso, dolores artuum rheumaticis similes, spasmos in suris, pedumque plantis; quidam angina corripiebantur; plurimi in pectore sentiebant ictus aut velut scissuras dolorificas, mox iterum transeuntes. Pulsus erat febrilis, cutis arida, (excepta illa in planta pedis) horror cum calore alternans, raucitas, tussis clangosa. In multis, in primis iis, qui convenienti regimine uti poterant, in quibusdam vero quoque, qui adverso vento se exponebant, hae molestiae die 2°-3°, adhibitis lenibus remediis, quin etiam absque iis, abibant, ut ut graves in principio viderentur. Alii vero, qui spirationem mesis valde frigidi passi, vel laboribus calefacti erant, vel saepe calida conclavia cum frigidis humidioribusque permutaverant, gravius et diutius afficiebantur. Eadem erat condi-

tio horum, qui visceribus labefactatis, aut primarum viarum impuritate laborabant; maiori enim calore torrebantur; bilemque et pituitam vomebant; pectoris dolores vehementiores et magis constantes erant, tussisque convulsiva sanguinem cum pituita expellens: caput obnubilum, lingua faucesque siccae; urinae sedimentum lateritium; et morbi, iam superati, recursibus aegri erant obnoxii; viriumque et velut animi prostrationem, qui in omnibus aderat, sentiebant maiorem.

§. XVII.

Continuatio M V M S E N. descriptionis.

Morbi mox latissime grassantis neminique parcentis impetus initio Maii africo flante, maior videbatur; qui enim vento frigido restiterant, a calidiori tempestate nunc quoque et fere vehementius afficiebantur. Morbus quidem per totum huius mensis decursum

sum

sum, cuius ratio maxime mutabilis erat, saeviebat, et in reconvalescentibus recidivas procreabat, quae saepe pleuritidis aut anginoideis, aut rheumaticis affectibus similes erant.

§. XVIII.

Epidemia Vitembergae grassans f)

Morbus hicce epidemicus, minime vero contagiosus, ingruebat frigore, (cui in quibusdam praecesserant insolita lassitudo et gravitas in pedibus:) illudque sequebantur vehemens cephalaea, interdum hemicrania, calor continuus cum pulsu celere; sitis, ciborum appetitus deficiens, quin nausea et vomitus pituitae tenacis; anxietas et dolor in praecordiis, tussis sicca molesta: quae omnia, ad lucem decrescencia, vesperam versus iterum exacerbantur. Morbis acutis et chronicis affectis, minime parcebat noster, sed il-

C 3

los

f) Cf. Wittenbergisches Wochenblatt St. 2k.

los reddebat atrociores. Ita e. g. primus in aegrum, haemorrhoidibus coecis laborantem, impetus excitabat animi deliquium, postea vero universales motus epilepticos, quibus vigentibus ille abdomen incurvabat, eique manus semper applicabat, indicio, morbi materiam visceribus inhaerere. Celerissima nostri affectus solutio erat sudor, regimine et remediis convenientibus expressus; praeter eum copiosum e naribus stillicidium, aut expectoratio larga. In nonnullis eveniebant diarrhoeae spontaneae blandae, vel epistaxis, vel mensium praesentium largior fluxus: et sub epidemiae finem miliaria rubra et alba. Omnibus vero hisce crisi-
bus deficientibus, aut suppressis, morbus valde protrahebatur, aut iam suppressus, recurrebat. Pessima eorum erat conditio, quibus morbi materia vel ad pulmones vel ad cerebrum deferabatur: in illo casu oriebantur anxietates

tes melancholicae, et dispositio ad affectus inflammatorios; in hoc mania et amentia, vel sensuum et linguae officia sua omnia peragendi impotentia; cuius unus vel alter casus in mortem terminabat. Tussis molestissima interdum abortum movebat.

§. XIX.

Morbus ab ill. WEICKARDO observatus. g)

Fuldae hac ratione, teste ill. WEICKARDO incedebat morbus, aegros non eadem omnes vehementia aggrediens: in quibus enim maxima erat, illi sentiebant horrorem, frigus caloremque febrilem; dolores vagos in omnibus artubus, praecipue in capite; somnolentiam, quum tamen destituerentur ipso somno; anginam, affectus pectoris dolorificos, coryzam, tussim et appetitum ciborum deficientem. A

C 4

lios,

g) Neues Magazin loc. cit.

lios, praeprimis infantes, affectus noster invadebat vomitu bilis viridis; quo facto vehementissima cephalaea protinus, et totus ille velocius, abibat. Nec plane quoque deerant sedes virides.

§. XX.

Morbus a cel. ACKERMANN descriptus h)
inflammationes.

Totus epidemiae, quae $\frac{1}{2}$ adultorum invadebat, (infantes enim, pro ratione rarius affligebantur;) decursus in *tria stadia* dispesce cel. VIR O videbatur: in *primo* peripneumoniae, in *secundo* febrium catarrhalium speciem, quae maxime consueta erat, assumebat: in *tertio*, hanc ultimam quidem non penitus deponens, noster mutationem tamen a fomite bilioso adiuncto patiebatur, ita ut in ultima illius periodo febres catarrhales purae raro observarentur. *Peripneumonia* afficiebantur ii solum, qui
variis

h) *Neues Magazin 5 Band St. 5. p. 385.*

variis ex rationibus infirma valetudine utebantur; interque hos feminae imprimis, quae menstrua amplius ob senium non patiebantur, aut quibus alia ex causa deficiebant, uti etiam gravidae; inflammatione dissipata remanebant per 14 adhuc fere dies tussis, praecordiorum anxietas, eorumque transeuntes dolores, et imminutus ciborum appetitus. Vigente illa nec cephalalgia, nec lingua impura, nec nausea vel vomitus nec diarrhoea (ad minimum non levans,) aderant: urina vero erat saturate rubra, sudor sub finem copiosus; orthopnoea aliaque symptomata gravia, rara. *)

C 5

§. XXI.

*) Indolem morbi nostri inflammatoriam bilioso - rheumaticam, in. Februar. Oldenburgi et in vicinia apparentem uberius describit cl. GRAMBERG, in *Hannöv. Magazin* A. 1782. St. 41-43.

§. XXI.

Continuat. ei. argument. catarrhi.

Medio Martio usque ad Aprilem frequentissimae erant febres catarrhales, quae cuiuscunque generis adultos afficiebant frigore dolore capitis obnubili vehementi et vertiginoso; sternutatione frequenti absque evacuatione, prostratione virium, calore admodum vehementi arido; tussique molestissima, rauca adeo concutiente, ut sanguinem pulmonibus sputaque extruderet, quae sub initium tenuia, spumosa alba erant, finem vero versus, primis viis evacuatis stagnante in pulmone materia resoluta, transpiratione restituta, febre imminuta, evadebant crassiora, flavida, rotunda, et facile eicienda: atque sub hisce tandem, elapsis & utplurimum diebus, redibat sanitas. Contraria erat fors eorum, qui, spreto praescripto regimine, adhibitisque rebus calefacientibus, omnia symptomata atro-

atrociora et magis pertinacia experiebantur, quae phthisin (inprimis si illi ad eam erant dispositi) minitabantur; qua vero iam antea praesente, periculosior, quin letifera reddebatur. A concuriente quoque hac tussi excitabatur in nonnullis abortus; quo facto is protinus absque omnibus remediis sopiebatur. --- Rari nunc erant affectus inflammatorii: a febre vero catarrhali aegri, convenienti adhibito regimine, lecto aut plane non aut per aliquot modo dies tenebantur: lento tamen gressu redibat integra sanitas. -- Anceps adhuc, immo nonnumquam letalis in pluribus observabatur affectus, ab eodem origine scaturiens; catarrhus nimirum suffocativus, de improvviso ingruens, nunc in febrem catarrhalem transiens, cuiusque ille primus insultus erat; nunc incerta periodo interdum per mensis spatium saepius absque causa conspicua recurrens.

§. XXII.

Continuat. ei. argument. --- catarrhi biliosi.

In aegris §. XXI. descriptis, fomitis biliosi iam erant indicia; febris nimirum indoles, cephalaea, linguae conditio, os amarum, nausea, et levamen a vomitu spontaneo, vel excitato perceptum; et versa vice prorogatus ab interdicto vomitu morbus: interim vero multo luculentiora vergente Aprili erant illius signa, materiae catarrhalis vim multum praeponderantis. Nunc enim aderant dolores capitis intolerabiles, vertigo, rubor oculorum et faciei fere erysipelaceus: valida ciborum, animalium praecipue, averfatio, os amarum, nausea, quin ipse vomitus. Bile inprimis 24 horis non evacuata, subsequeretur, praegresso forti sudore nocturno non levante, motus febriles adacti, decursum febris biliosae communis observantes,

(ut

(ut m. Maio et ineunte Iunio crebro factum;) aut altero die recurrebat catarrhalis impetus vehemens novo cum frigore; (quod imprimis sub epidemiae initium observabatur;) cessabat vero, crescente constantioris tempestatis calore, catarrhalis cum biliosa febre connubium conspicuum. Qua vero ingrediente aegri subito afficiebantur constrictione pectoris anxia, raucitate, coryza, tussi molestissima continua, delassante, cephalalgiam quam maxime exaltante, cum parva et difficili expectoratione. Accedebant motus febriles validi, cum magno calore, siti aegre extinguenda, prostratione animi, et maxima lassitudine et rigiditate extremitatum inferiorum. Quae vero omnia, praemissa in plethoricis venaesectione, vomitum ut plurimum excitante, decrescebant propinato emetico; quo autem, non locum habente, lenia laxantia parem effectum edebant.

bant. Omnibus vero evacuantibus omissis, morbi symptomata atrociora erant, et diutius affligebant, donec diarrhoea sponte sua, vel copioso forte potu acidulo irritata, oriretur. Si vero natura hisce crisibus excitandis impar esset, phthiseos luculenta indicia sese manifestabant.

§. XXIII.

*Continuatio --- complicationes morborum ---
variae anomalae.*

Eorum *quidam*, qui pectore antea infirmo praediti erant, morbum non vehementiorem, quam §. XXI. descriptum, sustinebant; quo superato veteres querimoniae mutata haud facie remanebant: *plurimi* vero peius se habebant, ita ut grassante epidemia, phthifici, quam alias solent, plures vita defungerentur. --- Diarrhoeae, versus epidemiae finem satis frequentes erant, eaeque non cum affectibus catarrhali-

by

bus, sed cum vehementibus doloribus colicis coniunctae, per plures hebdomades persistentes, potu diluente transpirationem iuvante, mucilaginoso, et leni remedio laxante tollebantur. -- Hydropici peiori valetudinis conditione utebantur; ab apoplexiae insultu fere liberati, eius recurſu afficiebantur. Quibus haemorrhagiae suetae supresae erant, e. gr. menses et quibus itaque sanguis facilius ad praecordia regurgitabat; febris catarrhalis impetus ideo vehementior erat, et diuturnior: saepius ter quaterque recurrebat, et virium refectionem integram per menses aliquot impediēbat.

§. XXIV.

Historiae ill. PRAESIDI perscriptae - Berol. - Magdeb.

Quas Vobis, L.B., hucusque omni, quo par est, proposui studio, sunt morbi nostri, quotquot mihi innotuerunt, in scriptis

pris

ptis publici iuris factae historiae; quibus nunc mihi adiungendae videntur eae, quae gravissimo PRAESIDI ab illis, quibuscum commercium literarum alit, amicissime communicatae sunt. --- Berolini morbus, testibus Vir. cell. BLOCH, HERZ et PYL, maxime mitis erat, isque aegros vix per biduum tenebat; symptomata praecipua erant lassitudo corporis insolita, capitis dolor, sinciput imprimis occupans, tussis, plus minus gravis, coryza, aliaque huius generis incommoda, quae remediis, feбри catarrhali benignae accommodatis, facili modo cedebant. Cel. PELISSON hoc ratione epidemiam describit. *) „Invasio vere erat catarrhalis, nam coryza et tussis cum febre morbum exordiebantur, nec non singularis virium prostratio simul aderat. Quibus sudor aut sponte aut arte prodibat, mox sanabantur, plerique post
tres

*) In litter. ad PRAESID.

„tres quatuorve dies ; alias in lon-
„gum protrahebatur aut saepius redi-
„bat , imperfecte antea solutus morbus.
„Quamvis adeo Epidemicus fuerit ut
„duae tertiae partes huius urbis incola-
„rum inde laborarint , attamen nemini
„exitiosus fuit nisi senibus aut pulmoni-
„cis , nam apud istos in peripneumoni-
„am , plerumque insanabilem degene-
„rabat. Natura monstrante viam , su-
„dores eliciendi erant sed non pharma-
„cis calidis verum antiphlogisticis ,
„promovenda erat diaphoresis. Varius
„etiam observabatur pro varia aeris
„temperie huius morbi gradus , nam
„ubi , frigescebat tempestas inflamma-
„torii quid prae se ferebat , ubi vero
„calidus fuerat ad putredinem vergere
„videbatur haec febris. Ad hanc mu-
„tationem attendendum fuit in curatio-
„ne , Eruditissimus Sauvage in Nosolo-
„gia sua methodica de simili epidemia
„mentionem facit , quae a meridie ad

„septentrionem, altera vero vice a septentrione ad meridiem progrediebatur, nostra vero ab ortu ad occasum tendere visa est.„ Magdeburgi morbi symptomata erant cephalalgia, tussis, virium prostratio, horror cum calore alternans; odoris, saporis ciborumque appetitus abolitio; subinde anginae spuriae. Paucissimi malum effugiebant, iique imprimis, qui aëre libero fruebantur; quin in pluribus hicce remedii ad instar agere videbatur; militum enim, qui in armis bene gerendis exercebantur, maior pars a morbo vix ultra 24 horas laborabant. Periclitabantur vero senes, aut pectore infirmi, debilesque; et delicatuli, aëris liberi beneficio se plus iusto subducentes, 14 dies et amplius affligebantur. Quidam iam antea asthmate afflicti, moriebantur, catarrho suffocativo extincti.

§. XXV.

Historia Epidem. Lips. i)

Praegressis iam mensibus Februario et Martio, febribus anomalis et intermittentibus, medio Aprili epidemia suam praesentiam manifeste prodebat, abiens iterum vergente Maio; superstite vero adhuc uno vel altero aegro, vel in pristinum morbum non sine periculo relabente. Illius praecipua symptomata erant ingens virium prostratio valde taediosa, diu in reconvalescentibus persistens; singularis siccitas et asperitas in trachea, tussisque nihil extrudens; capitis obnubili dolor, imprimis super oculis situs, anxietas: artuum dorsique imprimis et surarum dolores spasmi; coryza, glandulae colli tumefactae, quin angina ipsa, cum

D 2

aph-

i) *Ex litteris* cel. GALLISCHII et LUDWIGII, qui multa quoque ex testimoniis cell. KADELBACH et KAPP hauserunt.

aphthis; lingua impura, nausea, vomitus et diarrhoea; epistaxis, nonnumquam haemoptysis. Quae vero mala non uno eodemque tempore abibant; imprimis, qui corpus motu exercebant, a doloribus artuum diutius excruciebantur: tussisque in multis maxime erat pertinax. Morbus, genio suo velut deposito, saepe in affectus pectoris inflammatorios degenerabat, qui in putridos demum mutabantur, aut in febres intestinales, aut in catarrhos suffocativos; omnesque, ut in genere loquar, qui pectoris vitiis laborabant, pessime afficiebantur. Etenim asthmaticorum plures, 60. et quod excurrit, annos nati, e vita discedebant; nec melior fors expectabat phthificos: (licet nonnulli tamen haud exacerbata conditione fruerentur) haemoptyses quoque iis, ut et sanioribus, hoc tempore valde familiares erant. Morbi vehementia et pertinacia, (qua plures modo per
ali-

aliquot dies, alii per tot hebdomades laborabant) nulla habita conditionis aegroti ratione, maxime mutabilis erat; quod etiam de illius forma valebat, quum mox catarrhalis, mox inflammatoriae, in plurimis biliosae, etiam putridae, in aliis rheumaticae indolis esset, vel nervos imprimis, vel systema glandulosum afficeret: nec minus ter quaterque recurreret. Morbis aliis admixtus peior utplurimum evadebat: interdum vero illorum decursum haud mutabat; crudelissime in senes, mitius in adultos saeviebat, lenissime in infantes; ipse per se raro lethum inferebat, affectus autem ex illo nati, pleuritides, febres putridae, et catarrhi suffocativi multos e medio tollebant.

§. XXVI.

Histeria Epidem. Halberstad.

Permagnam fane epidemiae nostrae in omnes fere cuiuscunque conditionis

propagatam saevitiam observabat ill. FRITZE, qui de mille incolis censet vix quinque superfuisse plane salvos; quin inter hosce ipsos, suppressis licet ex falsa animi fortis corporisque firmi gloriola, querimoniis, quosdam morbo nostro vere laborasse. Qui vero praecipuis obnoxii erant morbis chronicis affecti, phthistici, hydropici infarctu hepatis tentati, quorum mortem accelerabat: etenim eorum quidam, epidemia adhuc grassante, vita defungebantur, alii paucis hebdomatibus post animam efflabant; alii denique et in hunc usque diem gravius afficiuntur, quam si saevam luem haud essent experti, factum foret. Symptomata illam concomitantia eadem fere deprehendit ill. VIR, quae cel. WITTWERVS; praeterea observavit, plures e sexu sequiori easque infirmas, debilesque, quibus menses ante haecce tempora legitimo modo fluxissent, hancce

ex-

excretionem salutarem post ea non passas esse: nec minus multos aegros correptos esse ab anginis mucosis, ophthalmiis et dentium doloribus. Maximam et terrificam, (ante cognitum morbi genium) fuisse virium prostrationem: se ipsum peritissimus medicus testatur tertio morbi die caput non potuisse elevare, quin vertigine corripere-
retur: se omni studio somnum arcuisse, quia statim insomniis terribilibus angere-
retur: haec vero omnia hausto emetico, atque subsecuto sudore grato, multo meliorem assumisse faciem.

§. XXVII.

Historia Epidem. Vinariens.

Eandem epidemia nostra faciem Vinariae exhibebat ill. BVCHOLZIO, quam observarat cl. MUMSENIVS: illeque ipse, civium saluti plus quam suae ipsius intentus, seque parum respiciens, ter eius viam passus est; quo factum, ut virium integram refectionem, animi-

que quam maxime deiecti solidam erecti-
onem nonnisi 8 hebdomadibus elapsis
reciperet. Affectus pectoris inflammato-
rii non rari erant; sed venae sectionem
non ferentibus vesicatorium medeba-
tur. Morbum in initio vilipendentes
incidebant in veram febrem hecticam
cum pulsu parvo, sudoribus nocturnis,
tussi sicca, plenario appetitus ciborum
defectu, virium continua imminutione,
et cet. --- Fomitis biliosi in primis viis
haerentis signa haud dubia in pluribus
heic quoque apparebant.

§. XXVIII.

Historia Epidem. Ienens.

Cel. STARKE hanc observabat epide-
miae syndromen. Quidam laborabant
vehementi coryza, cuius copiosa pitui-
ta in tracheam descendens, levem in
initio tussiculam excitabat; quibus mox
succedebant magna lassitudo, somno-
lentia, plenaria virium prostratio cum
cephalo-

cephalalgia; horripilationes, tensiones
 in dorsi regione, comitante calore cum
 frigore alternante et pulsu febrili. Quae
 omnia in quibusdam pedetentim ingru-
 ebant; alios confertim maiori cum pe-
 riculo aggrediebantur. Calor, simul
 et inquietudo, dolores, tensiones in-
 crescebant, gravitatisque in membris
 sensus maxime ingratus, ut quo illa re-
 poneret, aeger nesciret. In quibus-
 dam accedebat nausea, cum sapore a-
 maro, et integer cibos appetendi de-
 fectus, qui vero in aliis, omnibus li-
 cet ceteris symptomatibus praesenti-
 bus, aberat. Horis 10-12. post orie-
 batur oris siccitas, sitisque, ac doloris
 et pressionis sensus in faucibus et collo:
 linguae multo muco haud tectae; labi-
 orumque color erat ex albo flavus, in
 aliis ruber: gingivae tumidae, et spon-
 giosae evadebant. Quibus praegressis,
 horisque 5-6-20, quin 2 diebus ela-
 psis, succedebant symptomata morbo

propria: febris nimirum cum maxima inquietudine adeo vehemens, ut soporem vel delirium excitaret; cum eximio ardoris in faucibus sensu, siti et ficitate, ita ut naribus obstructis, labia et lingua prae ariditate fatiscerent, sanguineasque guttas emitterent. Cuius quidem paroxysmi vehementia per 24-36 horas perstabat: in quibusdam vero per 3-4 dies, vesperam versus recurrebat. Rebus bene cedentibus fudor erumpebat universalis, gratusque.

§. XXIX.

Continuat. Histor. Ien.

Alii patiebantur aut narium haemorrhagiam, haemoptysin; aut menses citius iusto prodibant, non absque quodam levamine. Dolores, tensiones, inquietudines in membris, praecipue in articulationibus et dorso, ac rigiditas in nuca ita invalescebant, ut ferri vix

pos-

possent : hisce accedebat maximus torpor , et animi deiection , quem gratorum alias negotiorum taedebat. Abdomen , mirum in modum tensum , anxietates creabat. In regione lumborum molestus percipiebatur sensus , conaminibus haemorrhoidalibus similis. Tussis erat titilians , parva , ast tali ardore sociata , quasi faucia omnia essent , cuticulaque ferro ignito absumpta : quae quidem sensatio , in faucibus incipiens , ultra descendebat , quin per totas pulmones interdum erat diffusa ; quamobrem , ne dolor nimis incresceret , tussis supprimenda , imprimis cum illa nihil excerni posset : simulatque autem sudor prorumperet , dolore imminuto aliquot sputi cocti portiunculae excutebantur , imprimis parvis , iisque repetitis tussiendo conatibus. Qui vero sputa vi adhibita protrudere conarentur , illi adaugebant omnes oris affectiones , quod magis rubebat et dolebat ; facies
eva-

evadebat tumida rubraque; pressionem superciliis dolorificam sentiebant, quae palpebras rite aperire impediēbat. Oculi turbidi videbantur et velut peplo vel nubecula tecti. In pedum plantis percipiebatur dolor lancinans, quasi vero fauciae essent.

§. XXX.

Continuat. Hister. Ienens.

Morbus in omnes acerbus maxime inimicus erat lactentibus et senibus, quorum quosdam trucidabat. Pari atrocitas saeviebat in illos, qui pectore infirmo laborabant, et v. c. asthma, tussi chronica, phthisi pulmonali detinebantur: qui quoque ab hisce affectibus fere liberati, recursum morbi, interdum mortem, experiebantur. Alia quoque mala chronica, olim cohibita, e. g. Podagra, arthritis, epilepsia, colica, passio hysterica, scorbutus, et affectus veneri veneres sopiti, recrudescebant, et in debili-

bilibus pulmonibus haemorrhagias no-
ster excitabat : a quo etiam gravidae
pessime habebantur, et in nonnullis ab-
ortus inferebatur.

§. XXXI.

Histor. Epid. Hannover.

Varii morbi nostri gradus occurre-
bant quoque cel. MARCADO. Plures
enim, eum mitissima ratione experien-
tes, conquerebantur de raucitate, co-
ryza, sternutatione, lachrymatione non
voluntaria, dolore pressorio in capite,
tensionibus in membris, dorso et nu-
cha, affectuque anginoideo ; quae o-
mnia saepe sine febre erant. Alii vero
gravius a morbo pressi, forti convelle-
bantur febre, tussique vehementi ; qui-
bus accedebant deliria, magnus virium,
ut et appetitus defectus, dolores in pe-
ctore ; in quibusdam haemoptysis et a-
nimi deliquium. Morbus subito et sae-
pe magna cum vehementia ingruens,
cito

cito quoque abibat: nonnullos enim vidit cel. VIR, etsi delirantes, quarto iam morbi die in conclavibus obambulantes; at enim vero in plurimis remanebat sensus lassitudinis et virium deficientium imprimis in pedibus, morbi vehementiae et durationi haud proportionatus, qui 3-4 hebdomadibus post superatum morbum adhuc perstabat. --

§. XXXII.

Continuat. Histor. Hannov. -- et Götting.

In nonnullis licet paucis, magna impuritatum colluvie scatentibus, ea erat morbi conditio, quam febres sic dictae biliosae assumere solent, quibus itaque emeticum proficuum. Quodsi vero ille certum vehementiae gradum ascende-
debat, pectori praecipue infensus affectuum inflammatoriorum naturam adipiscebatur; venaque tunc secta cruenta in sanguine apparebat, quam quidem licet raram et molliorem cel. MAR-

CARDVS in viro 82 annos nato observabat ; quem nihilominus mortis faucibus eripiebat. --- Exper. MEIERVS, Cel. aulac medicus, per diem frigidi vulturni impetui expositus, vesperam versus corripiebatur vehementi frigore, quod sequebatur calor fortis, in copiosum sudorem definens ; quo quidem febris plane quidem fugata erat ; remanebat vero adhuc magna virium prostratio, tussis valida, et pedum, super genu velut subtusorum, tanta debilitas, ut incedere ille haud valeret ; sed cum oportere curru vehi ad aegros, quorum plurimi eandem pedum imbecillitatem persentiscebant ; ceterum paucis diebus persanati ; nec omnes in lectulos deiecti sunt. --- Göttingae eodem fere tempore eadem quoque apparebant symptomata, quae Hannoverae. Perpauci a malo hoc epidemico immunes erant ; quod vero in plu-

plurimis mitiorem induebat indolem, ita ut aegri obambulare valerent: non raro in inflammatoriam naturam eamque biliosam transire videbatur.

§. XXXIII.

Histor. Epid. Hamel.

CL. MOLLER hanc morbi nostri historiam contexuit. Eius quidem, si mitioris indolis erat, initium faciebat horror, frigusque artuum imprimis extremorum vesperam versus, subsecuto dein calore, ad lucem, leni prorupto sudore, remittente. Sequenti die, persistentibus pulsu celeri, virium debilitate, ciborumque desiderii defectu, vesperti recurrebant pristina symptomata; quibus accedebat parva tussis sub initium sicca, 2-3. die humida absque pectoris dolore: omnia vero, servato convenienti regimine 3-4. die evanescebant incommoda. --- Gravius atque diutius detinebantur aegri, qui simul vehe-

vehementi cephalalgia, alvi obstructione vel diarrhoea biliosa laborabant; qui tussi nihil eiiciebant, quibus lingua erat crassa flava tecta, osque amarum. Maximam denique morbi vehementiam experiebantur illi, qui vomitum patiebantur spontaneum, gravique dolore pleuritico vexabantur, quocum sociata erat pituitae maxime tenacis, viridiusculae et amarae excretio.

§. XXXIV.

Continuat. Histor. Hamel.

Non absimilis est morbi descriptio, quam composuit cl. MATTHAEI; praegresso nimirum per aliquot dies capitis artuumque gravitate et lassitudine adoriebatur febris cum frigore per 2-3 horas perdurante, quod sequebatur calor modicus quidem, sed morbum in toto decursu comitans, etsi remittens; pulsus erat plenus et celer, rarissime durus, nec nisi in pleuriticis

E

Ea.

Eadem fere sunt, quae habet Exp. WESTRUMB, modo addens, interdum maxime atroces cephalalgias deliriaque, anginas, atque eruptiones miliares quoque locum habuisse.

§. XXXV.

Histor. Epid. Cassel.

Inter primos, qui morbi vehementiae Cassellis cedebant, erat ill. BALDINGERVS ipse, qui frigido vento diu expositus, 2 diebus post lassitudinem ingentem, virium debilitatem, animi deiectionem, tensiones in lumbis surisque sentiebat; adveniebant horror, frigus, calor, tussis: statim maximeque accurata periodo omni vespere hora quinta recurrebant horripilatio, frigus, calor, tussisque exacerbatio, quae tertio morbi die clangosa maximeque convulsiva evadebat, iuncta catarrho faucium, multo scretu, vomituque ex nausea consensuali: doloribus pectoris
vehe-

vehementibus, pulsuque duro peripneumoniam minitanti, medebatur quidem venaesectio larga; sed ill. VIR, regimen conveniens spernens ex amore aegrorum, curam suam efflagitantium, per 14 dies eodem paroxysmo quotidie exercebatur; tussisque clangosa eum haud derelinquebat, nisi 5 hebdomadibus elapsis, et 12 hebdom. post integram modo virium refectionem sentiebat. Eandem morbi indolem observabat ill. BALGINGERVS in aliis, sed mitius affligentem; paucissimi enim letum petere cogebantur: plures vomitu spontaneo exorto protinus cum sanitate in gratiam redibant. Levius affecti experiebantur tussim, cibos appetendi defectum, somnum inquietum, et imprimis subitaneam virium prostrationem, lassitudinem, gravitatem et pressionem in regione lumbari, et valde ingratham tensionem spasticam in musculis lumborum surarumque: in

pluribus morbus naturam suam cum inflammatoria biliosa commutabat, atque peripneumoniam et pleuritidem excitabat. Adulti eius vehementiam maximam patiebantur, infantes multo minorem; mortique autem omnes fere effugiebant, cuius in genere causa ille modo occasionalis erat. k)

§. XXXVI.

Historia Epidemias Helmstad. -- in robustis.

Ordinem observationum de morbo nostro institutarum claudant eae, quae in hisce, in quibus non sine insigni voluptate per plures annos commemoratus sum, regionibus captae sunt. Postulas
offi-

k) Liceat adhuc addere cl. NOSE, multis variisque scriptis celebrem, praxinque medicam felicissimo cum eventu Elberfeldae exercentem, eundem epidemiae decursum, eademque symptomata observasse, quae iam elegantissime delineavit cel. WITTWER; cui etiam, (ut hinc amico cum animo fatetur,) quae annotaverat, iam omnia perscripsit.

officii ratio, ut ab iis exordiar, quae mihi a cel. VIRIS, hanc almam nostram Iuliam Carolinam exornantibus, summa cum benivolentia communicata sunt; quaeque debeo gravissimo huius dissertationis PRAESIDI, quae ill. BEIREISIO, praeceptoris optimo, omnique honoris cultu ad cineres usque prosequendo; ut et clariss. et experient. LICHTENSTEINIO Med. P. P. E. Medico iam Aprili saeviebat morbus noster in urbis vicinia, atque in primis in pago nobis proximo, quem *Harpke* appellant; et nonnisi 8 diebus elapsis, postquam ibidem ad summum fastigium pervenisset, passim in nostra urbe nonnulli corripiebantur a morbo, qui modo 8-10 diebus post illimitatum fere in illam exercebat imperium. Animadversione interim haud indignum esse censeo, epidemiam in suo in ipsa urbe progressu visam esse adhuc eandem cursum tenere, qui ei solemnis fuerat, cum nimirum

rum a plateis magis versus orientem sitis procederet ad illas ad occidentem spectantes, et Maio vergente, correptis ultimo iis, qui ad coenobium, a Monte St. Mariae denominatum, pertinent, penitus evanesceret. Videbatur morbus in genere unius eiusdemque indolis esse (modo versus eius finem magis in biliosam febrem vergens;) eiusque vehementia et anomalia maxime pendere a conditione aegrotorum, quum infirmi, ad spasmos proni, rheumatici, arthritici et pulmonici ceteris gravius decumberent. Mali adventum indicabant vertigo, pressio dolorque capitis, coryza vel gravedo, lassitudo, animi deiectio, tensiones in artubus; vesperam versus horripilationes alterantes cum calore volatico, qui horis aliquot post continuus erat; pulsus celer, sed raro plus, quam centies in minuto micans. Tussis sub horripilationibus iam ingruens erat sicca, molestaque, cum cepha-

leam

leam pectorisque dolores rheumaticos
 atrociores redderet. Somnus si non
 aberat, phantasmatis tamen turbabatur.
 Graviora erant altero die symptomata;
 sub noctem vero modicus apparebat
 sudor, tertia copiosior, qui plura tol-
 lebat incommoda, exceptis tussi et ar-
 tuum lassitudine; idemque adhuc ali-
 quot noctibus post prorumpens, mor-
 bi vim magis magisque imminuebat.
 Urina, in primis diebus saturate rubra
 sedimentique expers, sub finem eius-
 dem magnam copiam deponebat, cu-
 ius color interdum ater deprehende-
 batur. Haec erat eorum conditio, qui
 bona ceterum fruebantur valetudine;
 quique raro decumbentes, saepe ci-
 borum appetitum non sentiebant val-
 de diminutum, et in libero aëre meli-
 us se habebant, quam conclavibus in-
 clusi.

§. XXXVII.

Cont. Hist. Helmst. --- in debilibus.

Infirmis graviora erant omnia symptomata; febris atrocior, formam quamcunque catarrhalis gravissime quin putridae ipsius induens; nunc agrypnia, nunc somnolentia aegros vexabat; ciborum appetitus in quibusdam valde imminutus, in aliis aderat nausea, rarius vomitus; quibus febris biliosae indicia accedebant reliqua. In omnibus hisce febris ad diem 7-11 persistens, sudore critico solvebatur. In rheumaticis illa faciem pleuritidis, vel anginæ spuriae, vel febris arthriticae inducebat; viriumque prostratarum resectio integra mirum quantum procrastinabatur: tussisque insignis pertinacia non raro phthisin, febre lenta stipatam excitabat. Mali recursus levissimum refrigerium perpeffis, sudoribus criticis suppressis, admodum facilis erat, quod

ve-

veras pleuritides simulabat, iisque etiam sublati interdum in febrem lentam degenerabat. At enim vero quaeliacunque haec erant, mortem rarius inferebant, quae potius variis infirmitatibus, morbum hunc praegressis, tribuenda erat. Hac ratione senem annos 70 et quod excurrit natum, cel. PRAESES videbat exspirantem catarrho suffocativo hora post, quam in auxilium vocatus esset. Sors haud benignior erat foeminae 65 annos natae, antea iam asthmaticae, quae febrem nostram catarrhalem absque remediis iam superaverat; at refrigerium perpeffa, paulo post in veram pleuritidem incidebat, in mortem terminantem. --- 1)

E 5

III.

- 1) Ad symptomata hic loci insolentiora refert ill. PRAESES aliquot aegros diarrhoea pertinaci, haud dolorifica, affectos: vidit quoque nonnullos, quorum oculi antea iam infirmati, vehementissimo rubore toti erant perfusi maximeque dolebant; aliumque, qui ab acrilym-

III. BEIREIS a nonnullis in auxilium vocabatur, quibus, adhibitis ad morbum debellandum remediis domesticis, superstes per totam adhuc aestatem erat tussis molestissima, pulmones debilitans, et sternens viam phthisi, qua vero antea iam praesente, ille triste fatum quam maxime accelerare videbatur --- CL. LICHTENSTEIN a febris impetu excitatum videbat apoplexiae, qua aeger aliquoties iam affectus fuerat, recursum, mortem arcessentem: aliumque, qui, pluries iam colicam sanguineam passus, sudore sub nostri morbi finem incaute suppresso, ab eadem recurrente e vita tollebatur.

§. XXXVIII.

Historia epidemiae Schönningensis.

Non absimilia illis, quae §. 36. 37. pro-

lymphæ naribus exstillante, illae, totumque intersitium ad oris aperturam congesta, et quasi faucia erant.

protuli, sunt, quae cl. DEHNE observabat. Expectoratio sub initium parca erat, spumosa non levans, licet titillatio in faucibus crebrum tussendi conatum excitaret; prodeuntia finem versus sputa, fugientis morbi indicia erant. Prorumpens sponte sua sudor, medela illius erat promptissima; diarrhoeae vero torminosae parum mutabant. Multis saliva copiose effluebat; tussis pertinax in pluribus spasmodica et clangosa evadebat, interdum haemoptisin excitans. Spretis remediis convenientibus, morbus transibat in affectus inflammatorios pectoris et faucium; quibusdam visus, aliis auditus, ob materiam illius organa debilitatem, imminuebantur: nonnulli dentium dolore cruciabantur. Pluribus pectus vehementi modo constrictum erat, quasi vinculo in diaphragmatis regione cingeretur. Lingua pura aut paucio muco tecta erat: urinae rubrae antea clarescentes

rae sedimentum lateritium, modo sudoribus criticis prorumpentibus, apparebat. Morbus licet maxime universalis perpaucos heic quoque necabat: sic e. g. experient. DEHNE, ad duos aegros iam senes, matrimonio iunctos, vocatus, illos qui morbum, perversis remediis exasperatum, per 14 dies sustinebant, inveniebat cum pulsu parvo celeri, inaequali, rationis usu fere iam destitutos, convulsionibus, manuumque tremoribus affectos, uxoremque in dextro latere paralyticam; quos itaque e mortis faucibus adhuc eripere, cl. medicus non valebat. Alium septuagenarium, 8 dies vehementibus pectoris doloribus et tussi absque remediis adhibitis iam laborantem, videbat subito expirantem a catarrhi suffocativi impetu; licet ab eodem nonnullos felici cum successu liberasset.

§. XXXIX.

Historia Epidemiae Brunovicensis.

Epidemiae indoles Brunsvigae se quoque manifestabat late patente in fere omnes imperio, quorum autem non nisi eos trucidabat, qui iam aliis morbis valde debilitati essent. Consuetas symptomata erant lassitudo, gravitasque omnium membrorum; caput obnubilum saepe dolens; eoryza; pectus angustum, constrictum, et ea sensatione affectum, quasi clavus per medium transfixus esset; tussis aut non aderat, aut levis modo ad eam incitatio; pulsus compressus, irregularis, cutis arida: quae sequebantur vesperam versus horror, calor, inquietudo, somnus parvus vel plane deficiens, multa sitis; lingua crusta alba erat tecta: urina nunc clara, nunc multis parvis nubeculis conspicua. Notatu valde digna videtur observatio cel. DU ROI, quosdam
licet

licer perpaucos, qui alias ab aëre eiusque vicissitudinibus facile afficerentur, morbo nostro restitisse; cum e contrario robustiores, qui antea plethorae causa venam sibi secari iusserint, illi succumberent. --- Cl. HERZIO triplex videbatur morbi indoles; primam vocat catarrhum ad pectus, conspicuam vehementi tussi, insolitaque membrorum velut subtrusorum lassitudine, cui vero febris deerat: in secunda febris observabatur catharrhalis simplex, cui ille catarrhus ad pectus comes erat assiduus: tertiam constituebat febris catharrhalis biliosa, eique idem etiam catarrhus non semper iungebatur.

§. XL.

Historia Epidemiae Guelferbytanae.

Guelferbyti ea celeritate absque omni praenuntio serpebat epidemia, ut quavis fere hora aegrorum numero alios adiiceret. Praegresso enim frigore
 pius

plus minus longo, experiebantur magnum virium decrementum, vehementem cephalaeam, inprimis sinciput occupantem, calorem horripilationibus tamen saepius interruptum, in omnibus artubus dolores, et in primis in pedum plantis, titillationem in faucibus, coryzam, tussim siccam molestantem, pectus valide constringentem, qua praefocari illudque dilacerari sibi viderentur. Pulsus erat plenus, non durus, febris vesperi exacerbans per noctem insomnem saeviebat, ad lucem, praegresso magno sudore, una cum ceteris symptomatibus remittens, ita ut aegrorum quidam interdum lecto carere possent. Urina, praesente paroxysmo, coloris erat rutilantis, absente saturate flavi, una cum nubeculis in illa apparentibus. Febre iam sopita, tussis spasmodica per 1 - 2 hebdomades adhuc remanebat, praegresso sputo flavido et tenaci evanesceens. Infestus praecipue erat morbus
asth-

asthmaticis, phthysicis, et in genere illis, quibus pectus iam erat infirmatum; qui adeo quoque huius affectibus inflammatoriis obnoxii erant. Qui rheumaticis pathematibus saepius iam erant excruciiati, illa nunc quoque experiebantur; in primis valde tumescebant circa articulationes pedes; morbo vero imminuto obambulantibusque iam aegris, iterum detumentes. Epidemia 12 circiter dies grassata indolem magis biliosam adipiscebatur; nausea conatu vomendi, oris amaritie doloribusque punctoriis in praecordiis et hypochondriis, vehementiori cephalalgia in aegris se manifestantem, cuius impetus defervebat morbo catarrhali velocius; neglectis vero, sub illius initium, remediis apposis, in veram febrem biliosam transibat.

§. XLI.

Breves de aliis adhuc locis relationes.

Coronidis loco sparsas quasdam ad-
quor

dam de morbo nostro relationes. Notatu quam maxime dignum in hac re est, quod a cel. PALLAS, cui maxima est auctoritas, compertum habemus, epidemiam nimirum nostram ante hos duo annos iam in Sina saeviisse: atque hacce vasta regione tandem derelicta migrasse in Siberiam; unde successive progressa ulterius invaderet provincias imperii ruthenici, magis septentrionem versus sitas. *Mobilovii* m) oriebantur magni tumores glandularum parotidum, maxillariumque (*oreillons*), ut et tonsillarum; qui in ulcera mali moris, pus pessime olens fundentia, transibant. Morbus ibidem erat maxime malignus et pestilens, cum virium prostratione summa; omniaque aderant signa febris catarrhalis putridae; quin et sputa ipsa tetrum odorem emittebant. --- Eandem malignam

F

in-

m) De hisce certiores fecit ill. BALDINGERUM medicus, qui ibidem morbum observabat.

indolem assumebat noster Holmiae, qui inter alios magnum Suecorum decus in re chirurgica et medica, cel. de AKREL, fere extinxisset, quum m. Iunio secundum relapsum pateretur, qui formam peripneumoniae induebat, cui quarto iam die aphthae quoque se iungebant. -- Lubecae adeo late se diffundebat morbus, ut vix unica familia superesset, cui ille pepercisset. n) --- Eadem erat eius conditio Lemgoviae o) m. Maio et Iunio. Tubingae quoque universalis quidem videbatur, variamque speciem assumens; ast valde erat mitis, nullumque ad orcum deducebat. In ducatus Cantienteses urbe, quam *Cranbrook* vocant, idem nemini quoque fere pepercit, sed minime erat atrox, nullique fere letalis. Eadem erat illius

con-

n) Vti refert ill. MURRAY in *litteris* ad
PRAESIDEM.

o) Sicuti compertum habemus ab ill. archia-
NO KEVSE in *litt.* ad PRAESIDEM.

conditio Oxonii, ubi et senes illum bene fatis ferrent. p) Insulae, quam a sancta Lucia denominant, incolae, gravissime e contrario decumbebant, multique vi morbi cedentes vitam cum morte commutabant. q)

§. XLII.

Conclusio Histor. epidemiae.

Haec sunt, quotquot mihi innotuerunt morbi nostri historiae, a pluribus cel. VIRIS conscriptae. Minime diffiteor, mancam valde esse hanc meam illarum collectionem, cum non solum supersint scripta publica, quae perlustrandi non habui copiam r), temporis

F 2

illa

p) Communicavit benignissime nobis haecce cel. noster BRUNSIUS ex litteris ad eum datis.

q) Cf. SAY'S *Welkly Journal*. N. 1198.

r) Quae huius generis mihi venerunt innotitiam, sequentia sunt: *Bedenken der Praeger Facultaet üb. den epidemischen Catarrh*; CHRISTANI, medici Vionensis, libellus

illa conquerendi angustia, qua citra voluntatem premor, impeditus : sed eadem

lus eiusdem argumenti; cel. METZGERI *Beobachtungen über die herrschende Epidemie in Frühjahre*; nec non scripta aliquot anglica; ut *an account of the epidemic catarrhal fever, commonly called the influenza, as it appeared at Bath in the month of May and Juny 1782*, by W. FALCONER: et aliud huius tituli: *a Description of the Influenza, with its Distinctions, and method of cure*, by R. HAMILTON. Lond. 1782. 8; de quo relatum legi (*Gothaisch. gel. Zeitung Beyl. zu St. 92.*) morbi descripta symptomata illis fere in totum similia esse, quae in Germania sunt observata; methodum medendi a cl. auctore adhibitam principiis artis medicae esse maxime convenientem. Dum haec scribo, ad manus meas tandem pervenit *Diarium medicum Francofurtense (Medicin. Wochenbl. A. 1782. St. 28.)* in quo ill. WAGNER de epidemiae proteiformis, in istis regionibus saevientis, natura refert, quae tamen paucissimis, nisi medentis vitio, mortem inferebat; cuius ex symptomatibus, motibus videlicet febrilibus, nausea, conatu vomendi, sapore amaro, linguaque sordida alba, prostratione virium, phlegmatorrhagia aut in aliis gravedine, constrictione pectoris, cum tussi concutiente inani,

dem ex ratione quoque destituor multis aliis epidemiae nostrae, in diversis locis singulari ratione grassantis, descriptionibus, quae adhuc ill. PRAESIDI ab eius amicis promissae erant, quas vero exspectare inopinata rerum circumstantium conditio vetat. Qualiacunque autem sint, (quae aequo accipias animo L. B. maiorem in modum rogo) sufficient tamen, ut morbi natura propria inde legitimo modo eruatur.

§. XLIII.

Epidemiae natura.

Collatis enim pensitatisque omnibus eiusdem symptomatibus, atque remo-

F 3

tis

ni, aut doloribus rheumaticis, ille infert, esse catarrhum biliosae indolis. Addit, nonnullos epistaxin, alios haemoptysin, etiam absque doloribus pleuriticis, et feminas quasdam, quibus menses 6-8 dies antea fluxerant, de novo hunc fluxum passas esse; alios adhuc incidisse in anginosam mucosam, aut diarrhoeam.

tis iis, quae minus constantia videntur, apparet, ad characteres morbi nostri maxime essentielles eique proprios, facere horrorem plus minus fortem, quem subsequitur calor maior, pulsusque frequens; singularem virium imminutionem et defectum; muci ex glandulis membranae narium, faucium vel bronchiorum excretionem adauctam pertussim praepremis; quae vero omnia indicant affectum nostrum esse ad catarrhum referendum. s) Facili modo inde ratio dolorum plus minus gravium in pectore, quin affectus eius inflammatorii explicari possunt, quia catarrhus nonnisi minor gradus peripneumoniae vel pleuritidis est censendus. t) Sed diffitendum haud est, illum a vulgari

s) Cf. cel. CULLEN. *apparatus ad nosol. method.* p. 188. Vel EI. *Anfangsgr. d. pract. Arzneyw.* 1 Tb. p. 432. VOGEL *de cognosc. et curand. praecip. C. H. effectib.* p. 237.

t) Cf. III. TISSOT *Avis au peuple.* T. 1. §. 125.

ri, non epidemice grassante, multum differre eo, quod integras regiones eodem fere tempore infestet et symptomata ut plurimum omnia, imprimis virium prostratio, in illo multa graviora sint: quamobrem ill. de SAVVAGES u) et CVLLENIVS l. c. catarrhum, a frigore ortum ab epidemico optimo iure distinxerunt. Qui in plurimis locis cum affectu nostro complicatus erat, fomes biliosus suspensos nos detinet, an ad istius naturam pertineat, quia non in omnibus locis, ubi grassaverit, nec in omnibus aegris manifesta sui indicia edididisse videtur.

§. XLIV.

Causa morbi non haeret in vitio regiminis.

Perspecta morbi indole ratio a nobis postulat, ut in eius causas inquiramus: quibus perscrutandis nos in re ardua, et facile haud enodanda versari liben-

F 4

tissi-

u) nosol. method. gen. 186. spec. 3., gen. 149. spec. 25. 805. p 5.

tissime confitemur. Minime enim sufficiunt, quae ad catarrhum sporadicum generandum alias valent: transitus nimirum repentinus ex aere calido conclavium calefactorum in frigidum acutiorem; vestitum convenientium neglecta ad aeris iniurias ratio; quaeque proficisci ex utroque potest, transpirationis suppressio, cet. x) Quis enim est, qui fingere sibi possit, quosvis cuiuscunque conditionis aegros, per totam fere Europam copiosissime, maxima ubivis velocitate correptos a morbo, sibi in quavis regione, tempestate, et quovis anni tempore a Ianuario ad Iunium usque, exacte simili, eodem circa res non naturales commisso vitio sibi malum hocce accersivisse?*) Videtur potius pleno exinde fluere rivu-

x) Nobiscum hac in re consentiunt cel WITTE-
WER. l. c. p. 31. MUMSEN l. c. p. 15. WEICK-
KARD l. c. p. 242. BALDING in litter. ; --
et plures alii.

*) Cf. hac de re ill. BERGMANN in praefat. ad
cl. SCHEELII L. de aëre et igne ; p. 17.

rivulo, morbi adeo universalis causam oportuisse esse aequae universalem, cuius imperio omnes omnium regionum incolae paruerint.

§. XLV.

Causa latet in aëre; minime in contagio.

Nemo erit, qui inficietur, materiam, quae fere in omnes dissitarum maxime provinciarum incolas eadem ratione agere possit, nullam aliam esse, quam aerem: illumque etiam incusant plurimi, iique eximii, qui omni honoris cultu supra nominandi erant, medici. Hunc vero aerem, epidemiae nostrae parentem, singulari ratione vitiatum esse et a salutari alias indole recedere debuisse, per se patet: sed vitii huius natura accuratiori scrutationi subiicienda videtur. Primo intuitu facilis apparet quaestionis resolutio ex materia quadam contagiosa, quae ex morbi incubulis prorupta, ab aere suscepta, ventorum ministerio successive ad varias

regiones propulsa sit; sed disparere videtur spes praeconcepta, si animum vertimus ad indolem contagii, et ad ea, quae de morbis maxime contagiosis observata sunt. Contagiosam eam vocamus materiam, quae corpore aegroto egressa, a sano iterum ope respirationis, vel vasorum cutaneorum inhalantium, recepta in hocce eundem producere valet morbum, quo illud laborabat. Quodsi vero assumamus, aerem urbi, a morbo quodam epidemico vexatae, incumbentem onustissimum esse eiusmodi particulis contagiosis; a vero tamen longius remotum esse videtur, illas per unicum milliare, ne dicam plura, venti adminiculo una cum aere ita propelli, ut in hoc suspensa maneat sufficiens illarum copia, quae morbo producendo in unico sano, multo minus in omnibus fere oppidanis, par sit. Sed experientia ipsa pro huius asserti certitudinis militare videtur: contagio-

so.

forum enim morborum pessimus, atrocissimusque, pestis ipsa, per aerem atmosphaericum nullo modo propagatur. Quam quidem veritatem iam SYDENHAM. cognovit y), SWIETENIVS uberius exposuit z), et ill. de MERTENS propria denuo experientia edoctus confirmavit a): eademque in re consentientem quoque habemus cel. KLINT, medicum Russorum castrensem felicissimum b). De variolis, quas inter et pestem

y) *Opp. omn.* Genev. 1696. *Seçt. II. C. 2. p. 118.*

x) *Comment.* M. BOERH. *Agor. T. V. p. 35.*

a) *Observ. med. de febr. putr. peste, nonnullisque aliis morb.* Kindob. 1778. p. 88. 93. "Solo ægrorum et rerum infectarum contactu communicabatur; atmosphaera contagium non spargebat; sed sanissima semper fuit. Visitando ægros tam prope adstabamus (Medici) illis, ut sola pedis distantia inter nos et eos saepe vix remaneret; et absque alia quacunque cautela, quam quod nec corpus, neque vestes, aut lectum tangeremus, a peste immunes permansimus. „ Cf. etiam p. 112 et 164.

b) Vid. in ill. BALDING. *N. Magaz f. Arzte B. II. St. III. p. 194. 195.*

stem affinitas quaedam intercedere videtur c), inter medicos constat, illas eadem ratione, ut antea de peste retulimus, non mediante aere atmosphaerico, sanos aggredi, et epidemice grafari: qua in re non opus est copiosis auctorum testimoniis, quum uno fere ore loquantur. d) Quae quum ita sint, vix dubitare licet, quum in morbis maxime contagiosis et atrocibus miasma, epidemiam excitans, non haereat in aere atmosphaerico, in lue, quae ab hisce multis gradibus superatur, ut nostra, illius originem in contagiosa materia, quae per aerem dispersa sit, minime esse quaerendam.

§. XLVI.

Aeris atmosphaerici mixtio mutata in culpa videtur.

Quodsi itaque in aere non haerebant
efflu-

c) Cf. ill. de MERTENS l. c. p. 119.

d) Cf. etiam MERTENS ib. eod.

effluvia animalia deleteria, in ipsa aeris atmosphaerici mixtione alterata noxius erit quaerendus effectus. Ille enim non ex uniformi constat materia; sed uti praeclara cel. SCHEELII e) BERGMANNI f) KIRWANI g) experimenta docent, compositus est ex aëre phlogistico, dephlogisticato et fixo. Primus ex hoc genere $\frac{1}{12}$ totius aërei voluminis, secundus $\frac{4}{12}$, tertius $\frac{1}{12}$ constituere a pluribus dicitur, h): sed nuperrime observata rem exactius determinant. Cel. enim SCHEELI i) evicit, aerem atmosphaericum continere dephlogisticati $\frac{2}{3}$; de fixo autem cel. PRIESTLEY iam con-

e) Cf. *chemische Abhandl. von Luft und Feuer*, edit. a cel. LEONHARDI.

f) Vid. Praefat. in cel. SCHEELI commentat. et ill. viri *Opuscul. chemica*.

g) *Continuat. of the experiments and Observations on the specific gravities of various saline substances.*

h) Cf. cel. LEONHARDI l. c. p. 216.

i) Cf. *Kon. Vet. Acad. Handl.* A. 1779 p. 50-55; *N. Entdeck.* P. 7. p. 125, et SCHEEL, lib. cit. edit. LEONH. p. 269.

contendit k), eius $\frac{1}{52}$ partem modo inesse aerae, quam haurimus, vitali; eandemque exiguum portionem adhuc esse imminuendam, ill. KIRWANVS censet; l) quin ipsa, nonnisi casu, atmosphaerico aeri inesse videatur. Cuius itaque mutata mixtio, quum non pendeat ab adiuncta aeris dephlogisticati quantitate; (hic enim vitae animalis maximum praesidium est;) nec ab acido aëreo solo, (quod atmosphaerae in nimis parca quantitate inhaeret.) rationi videtur consentaneum, morbidam illius constitutionem pependisse ab aeris phlogisticati nimium aucta quantitate. Videamus itaque, an rationes adsint in conditione tempestatis, quae morbo nostro praegrediebantur; ex quibus copiosa genesis aeris phlogisticati deduci, atque ex hoc phaenomena epidemiae nostrae explicari possint.

§. XLVII.

k) *Experim. et Obs. P. V. p. 31.*

l) *l. c. p. 42.*

6. XLVII.

*Historia tempestatis per hyemem a. pr.
et ver a. c.*

In genere, uti in pluribus locis iam indicavimus, tempestatis per totum hyemem et ver ipsum, maxima celerrimaque erat vicissitudo, ita ut humida et minus frigida, cum sicca et frigidissima, in una adeo nocte, alternarent: ideoque illa optimo iure humida, et pro ratione calida, si de potiori loquimur, vocari meretur. Nec minus aeris gravitas mutabilis erat, cum barometrum, testibus cel. MÜLLERO, MUMSENIO, STARKIO m), mox ultra consuetam altitudinem ascenderet, paucis horis post infra eandem valde deprimeretur, illamque mox iterum attingeret. Venti quidem ut plurimum fortioris, saepe vehementissimi, non una eademque directio

m) Conf. Einrichtung des Klinischen Instituts, nebst tabellarischer Uebersicht des Witterungszustandes. etc.

rectio erat; interim tamen favonius et africanus per maius temporis spatium regnabant, quam boreas et meses; testibus cel. WITTWERO, MÜLLERO, MUMSENIO, aliisque. *) Sed paulo curatius tempestatis historia, praeceuntibus cl. MUMSENIO, ACKERMANNO et STARKIO, nobis videtur adhuc describenda. Finitis caloribus aestivis, m. Octobri temperies erat modica, et constans, absque procellis et pluviis. Calor m. Novembr. illi, qui veris esse solet, accedebat, donec fulmina medio mense circiter exorta, eundem valde imminuerent. Ineunte Decembr. frigus per aliquot dies ita invalescebat, ut terra ad ulnae profunditatem congelata esset;

*) Plures quidem sunt, quibus venti praecipue ex regionibus orientalibus procedere visi sunt; sed contradictionem apparentem tollere possumus observatione cl. MUMSENI (l. c. p. 30), nubes superiores saepe ab africo et cauro agitatae esse, dum inferiores curus continuo impetu propelleret.

esset; paullo post pluviae copiosae descendebant; circa ferias natalitias vernus regnabat calor; vergente mense frigus iterum, sed non constans ingru-
ebat. *) Initio Ianuarii per aliquot dies frigus valde erat intensum; quo protinus decresciente, glacies nivesque nocturnae solis candore semper lique-
scebant: imo corylus, ut et flores prae-
coces, iam excitabantur; nec pluviae nebulaeque deerant. Ad medium Fe-
bruarium usque continuum erat frigoris imperium; quo decresciente, glacieque soluta, copiose pluebat. †) Martii m. temperies mitis erat, et quae gelasce-
bant noctu, interdiu liquecebant; me-
dium versus procellae frigidae fure-
bant

G

*) Cl. LUDWIG quoque asserit, hyemem adeo fuisse mitem, exceptis paucis diebus intensius frigidis, ut vix illius praesentia percipi potuisset.

†) Referunt cel. ACKERMANN et LUDWIG, m. Ian. et Febr. permultos esse mortuos, imprimis senes.

bant, protrudentes nubes, nive, gran-
dine, quin et fulminibus focas; reli-
qui dies temperati erant et pluviosi.
Calor m. Aprili utplurimum ascende-
bat ad 40° - 50° Therm. Fahr.; et ver-
gente mense ad 51° - 57° ; coelum sub-
inde erat turbatum fulminibus; tamen
neque plane deficiebant nives glacies-
que. Annotat cl. M V M S E N, (cui assen-
tit cel. S T A R K E;) eorum continuum
fere exercuisse imperium per 3-4 hebdo-
mades, qui omnem rorem pluviamque
impediverit; aerem fuisse adeo siccum,
et acutum, ut fere praefocaret, et oc-
ciput ei obvertere cogeret. Hoc quo-
que mense ut et praeterito barome-
trum saepius mirum, quantum, descen-
debat. Initium m. Maii perquam fri-
gidum erat †) usque ad 6tum. eius,
quo

†) De frigoris huius intensitate conquere-
bantur plurimis locis, ut in Bohemia (*Hamb.*
Corresp. N. 79.) Hungaria [*N. Hamb. Zeit.*
N. 87. 93.] Austria (*l. c.* N. 75.) Italia (*l. c.*
71)

quo siccus tunc africanus calidiorem temperiem afferebat, licet dies obscuros frigidiores noctes adhuc sequerentur: nec deerant tempestates calamitosae, fulgura, et vergente inprimis mense pluviae.

§. XLVIII.

Corollaria ex tempestatis indole. --- Aeris phlogistici quantitas adaucta.

Si animum vertimus ad eas mutationes, quae ex tempestatis descriptae ratione fluunt, patet, insolitum autumnii et hyemis a. pr. calorem, maiorem in modum promovisse exhalationes ex animalibus, vegetabilibus adhuc superstitibus, (quae per breve modo diei spatium influxu radiorum solarium gaudebant,)

G 2

uti

71.) Hamburgi (Corresp. N 91 cet) Notissimum est permagnam arborum, pomorum imprimis, olearum, vitium copiam mensibus vernis esse necatam a frigore; quod vero non tam eius intensitatem, quam potius illius subitam cum diebus calidioribus vicissitudinem probat.

uti et a terrae superficie; quae itaque aerem reddebant maxime onustum particulis inflammabilibus, et phlogisticis. Adde, pluvias copiosas vegetabilium partes emortuas penetrasse, quas emollitas calor citius iusto putredine resolverit: et habebis largum iterum partium inflammabilium fomitem. Quo facto colligere licet, dephlogisticatam aeris respirabilis partem non exiguam, copiosis effluviis inflammabilibus esse couersam in phlogisticatum n); cuius copia hoc tempore non imminui, ut vere et aestate, beneficio vegetabilium crescentium o) poterat. Multum etiam abest, ut meph-

phi-

n) De ortu huius aeris ex dephlogificato opere partium inflammabilium vide ill. KIRWAN. *l. c.* p. 47. (quo modo etiam aer fixus generari potest *ibid.*) De eodem, a corporibus putredine resolutis, et exhalationibus animalium progenito vid. vel. LEONHARDI *l. c.* p. 179. et cl. WIEGLEB Handbuch d. Chem. B. I. §. 619.

o) Vid. INGENHOVSZ *Experiments upon vegetables* etc.

phitidis phlogisticae quantitas primis h. a. mensibus comminuta a frigore videatur, quum iusto calidiores dies frigidorum numerum multum superarent hoc quoque tempore, quo etiam venti tepidiores utplurimum regnarent; eademque potius causae, aeris phlogistici proventum adauxisse censendae sunt.

§. XLIX.

Magna atmosphaerae electricitas.

Ex tempestatis §. XLVII. descriptae ratione alius apparere videtur atmosphaerae status singularis, nempe insignis eius electricitas. Evidentum iam est experimentis cel. VIRORVM saepius repetitis, aerem esse idio-electricum p), qui fere semper in vero, utplurimum positivae, interdum negativae, saepius repente alternantis, electricitatis actu

G 3

con-

p) Cf. III BERGMANN *Erdbeschreib. im Auszuge* p. 125. et CAVALLI *Abb. v. d. Electricitat* p. II.

constitutus est: q) eaque ab interna particularum aerearum frictione, ventis, torrentibus aeris, nubium cursibus excitatur r). Fortior saepe est frigoris tempore; nec minus, si aeris repentinae mutationes *) multaeque, nebulae adsunt s): quin nubes, et inde decidentis pluviae, nives et grandines, ipsae sunt electricae. Praeterea adhuc notandum est, electricitatem in genere, eo fortiozem esse, quo maior adsit partium phlogisticarum copia. **) Quae omnia si applicentur ad ea, quae §. XLVII et

q) Vid. CAVALLIO *l. c.* p. 250: aer arte electricus redditus, explosionis capax est (*ibid.* p. 285:) ex quo etiam experimento plurima, meteora luculentius explicat cel. AVCTOR.

r) Cel. H. BERGMANN *l. c.* CAVALL *l. c.*

*) Vid. CAVALL *l. c.* p. 51.

s) *Idem l. c.* p. 254.

**) Cel. PRIESTLEY arbitratur, materiam electricam, aut phlogiston ipsum esse, aut illi in hoc continere (*l. c.* Vol. II. Sect. 13.) cui accedunt el. HENLY et ce CAVALLIO, (*l. c.* p. 84, 85.) quibus probabil. est, phlogiston, electricum.

et XLVIII. enarrata sunt, dubitare vix licet, atmosphaeram magna et diuturna gavifam esse electricitate; *) cuius luculentiora quoque appuerint indicia, quum cel. WITTWER, MÜLLER, MVMSEN, ACKERMANN, et TOPPT) saepe

G. 4

in-

lectricitatem, et ignem, varias solum esse modificationes unius eiusdemque elementi; [simili fere ratione, uti tres adsunt fermentationis gradus.] Ill. KIRVANO (*l. c. p. 34.*) quadam veri specie gaudere videtur opinio, materiam electricam nil esse nisi phlogiston, forsan centies aere inflammabili rarius, ideo continens multo maiorem ignis quantitatem. Cel. KRATZENSTEIN (*Vorles. üb. Exper. Phys. Kopp 1781.*) materiam electricam positivam acidum, et negativam phlogiston, ill. autem I. R. FORTERVS, [in litt. ad PRAES.] istam ignem, hanc phlogiston, esse censet: cel. vero KLÜGELIVS noster (*Encyclop. Tb. 2 p. 144.*) phaenomena ex mutua actione chemica partium ignearum in phlogiston et v. v. egregie explicat.

*) Non praetercundem hac occasione mihi videtur, quod in 22 observationibus a cel. CAVALLO institutis (*p. 237 - 250.*) in 14 observanti ex regionibus australibus et occidentali- bus provenerint, qui itaque electricitati praecipue favere videntur.

*) In litteris ad PRAESIDEM: Idem RAVVAQ
acu-

intemperiei coeli, fulminumque mentionem faciant. Ex hac ipsa quoque aeris conditione *) deducendum videtur novum adhuc et insigne incrementum illius partis phlogisticae: notum enim est, materiam electricam in plura aëris genera agentem, ut in aërem fixum u), atmosphaericum et dephlogi-

sti-

acutiss. observator addit, illum febris catarrhalis epidemiam, presso pede intemperiem coeli subsecutam, observasse A. 1769 iii. Aprili; quae quidem subito aegros aggrediebatur calore febrili, tussi, affectibusque anginoideis, et pleuriticois. Pulsus erat plenus, lingua aut muco tecta aut penitus sicca, urina crocea; ciborumque appetitus plane deficiebat. Medebatur cl. ROPPVA morbo venaectionibus, mixturis temperantibus, oxymelle scillitico et camphora, potuque tepido diluente, et, pro re nata, ipecacuanha; qua ratione nulli, nisi aegrotorum, auxilia medica procrastinantium, vitio fatis cedebant.

*) Aëris varia genera illiusque electricitatem ad epidemiam nostram forsan aliquid contulisse suspicantur cel. WITTWER (*l. c. p. 32.*) et MUMSEN (*l. c. p. 32.*)

u) Cf. cl. LEONHARDI *l. c. p. 177.* et ill. KIRWAN *l. c. p. 47.*

sticatum x), illum reddere phlogisticum y): cuius iusto maior in atmosphaera quantitas non potest non noxios in corpus humanum edere effectus.

§. L.

Merbi genesis probabilis.

Ex illis, quae hucusque proposuimus, inter se collatis, hunc nobis fingimus ortum progressumque epidemiae nostrae. Atmosphaera magna copia particularum inflammabilium, (quae pro parte dephlogisticatam illius portionem quadantenus reddiderant phlogisticatam, ubivis locorum erat referta: hinc et ad maiorem
G 5 sue-

x) Si quis esset, qui nobis regereret, ad hanc transmutationem requiri vera fulgura perceptibilia; illum referimus ad cel. CAVALLIO experimenta cum sic dicto dracone electrico instituta, qui magnas edebat explosiones visu quoque et auditu facillime cognoscendas; licet nulla aderant tempestatis vere calamitosae signa: (*ibid.* p. 233. 241. 242. 247.

y) Cl. LEONH. *ib.* p. 213. CAVALLIO l. c. l. p. 50.

fuero electricitatis gradum suscipiendum erat disposita (§. XLIX.) Quae si ita fuerint, haud difficile est conceptu, ingentem a repentina temeritatis frigidioris cum calida alternatione, a ventorum vehementia, aliisque rebus circumstantibus electricitatem aeream in regionibus epidemiae natalitiiis, revera potuisse excitari. Quo facto progredientes in vicina loca venti, (per se statum aeris electricum iam inducere valentes, auras vero adhuc advehentes iam valde electricas,) poterant particulas inflammabiles eo facilius similem in motum ciere, eaque ratione electricitatem successive propagare; quae tunc effectus suos, inprimis aeris phlogistificationem, producere valebat. Maiori adhuc accumulationi mephitidis phlogisticae eo tempore, quo epidemia in regionibus nostris regnaret, favebant deficientes pluviae, quum nimirum aqua vario modo eidem puritatem quandam reconciliare

liare valeat. z)

§. LI.

Praecipuorum morbi symptomatum explicatio.

Quam, veritate propius, nisi omnia nos fallunt, remotum esse probaverimus, quod electricitas atmosphaerae maior, eiusque portio phlogistica adhaerens, tempore epidemiae adfuerint: incumbit nobis adhuc, ut ex iisdem praecipua phaenomena explicemus, quae in morbo nostro observata sint. Magna electricitas aërea videtur, stimulo suo* citationem circulationem suscitare, eodemque corpus, tempestate antecedente iam debilitatum, impuritatibusque onustum; ad spasmos varios posse pronum reddere, quorum genesi aeris repentinae mutationes, velut tot causae occasionales, maiorem in modum faverent; quibus adhuc accedit qualitas vitiosa aëris respirabilis. Illius in genere ad sanitatem conservandam necessitas

z) Cf. cel. LEONHARDI l. c. p. 198. 2.

* Eundem forsan aëris fixi paulo maior quantitas adhuc aduxit.

tas et utilitas in eo consistere videtur, ut particulas inflammabiles salinasque, circulatione evolutas, e pulmonibus praecipue a), uti etiam ex corporis superficie absumat b), quod itaque ab illis liberet. Sed hoc officio pars aeris dephlogisticata fungi solummodo potest; quo praestito mephitidi phlogisticae similis evadit: e contrario vero e sanguine partem inflammabilem superfluum aer phlogisticatus non solum tollere nequit; sed humoribus quoque aliquid phlogisti impertitur. c) Quae cum ita sint, sequitur aërem respirabilem, si nimiam contineat portionis phlogisticae quantitatem (§. XLVIII), non posse iustam partium inflammabilium copiam sanguine educere: hinc in genere illae nostrae in corpore accumulantur; quod in spe-

a) Vid. cel. PRISTLEY in *Phil. Transact.* (Cf. *Chem. Journ. Th. I p. 207.*) et in *Vers. u. Beobacht. üb. d. Luft. Th. 3. p. 52 sq.*

b) Vid. LEONH. l. c. p. 217.

c) Cf. PRISTLEY *Vers. l. c. p. 70 74.*

specie fit in partibus, æris actioni specialius expositis; ut in viis aeris, et imprimis in pulmonibus, excretioni superflui in humoribus phlogisti præcipue dicatis. Maior partium inflammabilium quantitas quum humoribus spissitudinem phlogisticam induere valeat, mirum non est, hoc fieri maxime in iis partibus, quae illarum magnam copiam, excretionis, (nunc suppressæ,) causa accumulata, iamiam continent. Spissus itaque in hisce præcipue partibus sanguis stagnabit, imprimis quum frigus externum, vasa constringens, accedat; hinc illae inflammationes plus minus graves, in viis aëreis, pulmonibusque imprimis; hinc catarrhi, et affectus pleuritici; cet. (§. XLIII.) Idem effectus ab aere phlogistico oriundus a posteriori quasi demonstrari potest: quodsi enim aer respirabilis, iusto maiorem phlogistici copiam continens, uberiorio-

riorem materiae inflammabilis quantitatem in sanguine relinquat, hicce nimio phlogisto onustus, ater apparet *); qui vero color quum sanguini quoque inflammatorio competat; illius ad inflammationes hac ratione dispositionem indicare videtur.

§. LII.

Prostratio virium.

Alterum, quod constans morbi nostri fuisse deprehendimus symptoma, singularis nimirum virium prostratio, nobis nunc explicandum est; quod ut fiat, in mentem revocandus est effectus, quem aer phlogisticus purus edit. Qui quidem subito necat, ita ut animal confopitum quasi expiret: d) observatio-
ne

*) Cf. PRIESTLEY l. c.

d) Cf. in ill. BERGM. opp. Vol. I. Dissert. de acido aëreo §. 26. Cel. ACHARD experimentis evicit (cf. Mem. de l'Acad. R. de Berl. A. 1778.) asphyxias inde ortum suum trahere, ut pulmones phlogisto, quod excernendum sit, non

ne quoque saepius repetita constat, homines, qui aperuerint puteos longe ruderatos, sarcophagos antiquos, et cloacas (quae omnia huius mephitidis plena sunt e), protinus, absque suffocationis signis, prostratos, nictu citius, animam efflasse. *) Lethi itaque causa immediata illius in nervosum systema actio, eiusque sufflaminata prorsus vis, esse videtur; hinc iam colligere licet, aerem phlogisticum, in atmosphaera dispersum, tam pestiferos non edere quidem effectus, sed iusto maiori copia accumulatum, vim nerveam valde debilitare

non liberentur: eadem sine dubio erat ratio miserrimae mortis Anglorum, in *antro* sic dicto *atro* inclusorum. Cf. E. IVES *Reis. nach Indien Th. I p. 162.*

e) Vid. cel. GMELIN *Einleit. in die Chem. p. 48.*

*) Hunc effectum non pependisse ab aëre fixo, inde apparet, quod hicce, gravior atmosphaerico, non asceudat, quum e contrario phlogisticus levior respirabili sit.

tare tamen, viriumque prostrationem inducere posse. Cuius quidem rei habemus exemplum aliud in ista plane singulari debilitate, quam plures homines, instante coeli intemperie, sentiunt, quaeque minime a solo calore relaxante pendet.

§. LIII.

Fomitis biliosi genesis.

Qui in plurimis ab epidemia correptis, licet non in omnibus apparuerit, aderat fomes biliosus, ex rationibus superius allatis explanari quoque posse videtur. Monstravimus enim, §. LI. partes inflammabiles in corpore sensim adaugeri, si solito alias more non excernantur: quae vero si magna in copia massae humorum inhaereant, ad auctae bilis, (ut materiae corporis nostri maxime inflammabilis) secretioni impensius favere, ex principiis medicis notum est. Quod quidem eo facilius

eveniet, si tempestas simul humida et calida adfuerit; uti apparet ex febribus Indiae occidentalis flavis *), et nostris biliosis aestivalis x): quibus in casibus calor maior partium inflammabilium generationem copiosiore[m] promovet. Si itaque ex tempestatis repentinis mutationibus, ex electricitatis aereae in nervos actione, eorumque debilitate (§ LI.) oriuntur spasmi peripherici, (quorum facilem hac ratione genesis esse apparet): secretionem cutanea[m] suppressa[m] adaugebuntur reliquae, eaeque imprimis, ad quas larga adest materia. Hoc itaque modo biliosus orietur fomes y) in iis imprimis, qui ante morbum, magnam iam bilis quantitate, a tempestatis praegressae ratione aliisque causis orta, tur-

H

ge-

*) Cf. cl. I. MAKITTRIC *de febre indiae occidentalis flava* · cl. I. MOVLTRE *de febre maligna Americae flava*: celeb. LIND. *üb. d. Krankh. d. Europ. in heissen Climates*.

x) Vid. cel. TISSOT *diff. de febribus biliosis*.

y) Ill. WEIKARD. iam contendit, istum fomitem non esse causam morbi, sed effectum constitutionis epidemicae. (*l. c. p. 242.*)

gebant; aut quibus, quae noxia erant in corpore, ad primas semper vias deferrebantur.

§. LIV.

Quorundam adhuc symptomatum explicatio.

Haec sunt, quae nobis, de origine epidemiae nostrae meditantibus, occurrere; quaeque ad illam explicandam facere nobis visa, L. B. iudicio limato omni, qua par est, observantia subiicimus; modo monentes, nos eas, quas protulimus, rationes non pro certis, solum vero probabilibus venditare, illasque periculi loco esse oblatas, quo iudicare liceat, an praeclara recentiorum inventa de variis aeris generibus, reliquaque illius conditione, hoc modo in usum doctrinae medicae, imprimis pathologicae, possint applicari. Laetabimur maxime, si haecce conamina non prorsus inania censeantur; aut si peritiores in scientia naturali et salutari viros excitaverimus, qui doceant his rectiora.

Quod.

Quodsi vero, quas proposuimus ad illas difficultates enodandas, rationes non plane reiiciendae *), sed fundamenti ad instar ponendae videantur; facilis erit systematica ortus morbi, omniumque eius symptomatum explicatio, regulis pathologicis conformis; cui eo lubentius superfedemus, quo magis limites dissertationis academicae iam fere transiisse videamur: liceat modo, quaedam adhuc velut digito attingere. Senes ea ex ratione plus ceteris a morbo peri-

H 2

cli-

*) Minus insulas speramus videri rationes nostras illis, quas passim in novellis publicis a medico Austriaco profectas legimus: nimirum liquefactam a caloribus aestivis *glaciem putrefactam*, aut (uti minus abnorme in aliis dicitur) e glacie fusa evolutam uberio-rem materiam frigorificam, epidemiae causam esse. Alius quidam in novellis Magdeburg. soli nitroso aëri eandem tribuere haud dubitat. - De reliquo notandum adhuc est, aëris conditionem noxiam excitasse quoque epidemias in equis (*n. Hamb. Zeit. St. 97.*) in canibus, felibus, gallinis; testibus cl. VIRIS *Nose*, et *Topp* (in litt. ad PRAES.): hic quoque annotat, catulos in genere fuisse et rariores et deteriores, quum plures abortivi fuerint.

clitabantur, quia iis solida rigidiora, vasa angustiora, atque humores impuri, instoque tenaciores sunt, ideoque stagnationes facilius oriri, (§. L.) orta difficilius dispelli possunt; vis vero nervea, longo annorum usu iam maxime tenuata, levi de causa accedente (§. LI.) irreparabilia damna patitur. Debiles simili prope ex ratione gravius decumbebant; parem quoque conditionem fuisse eorum, qui partium antea iam infirmatarum, praecipue pectoris, vitiis laborarent, mirum non est, quum in loca minus resistentia aut iam irritata, humores sublato aequilibrio ruere ament, quae hisce tunc minorem opponere resistentiam valeant, adeoque gravius afficiantur necesse sit. Potuum quoque calidorum amatoribus periculosior erat morbus, tum ob humorum impurorum tenacitatem, et partium phlogisticarum copiam; cum ob nervos irritatione perpetua

petua debilitatos. Infantibus vero, qui omnium maxime epidemiae imperio se subducebant, aut mitius illud experiebantur, solida sunt mollia, vasa laxa, humores puriores, nec phlogisticae adeo indolis; neque vis nervea usu est detrita, licet nondum penitus confirmata; itaque contraria, quae in senibus, obtinet ratio. Quae melior ceteris observabatur conditio aegrorum, qui aere aperto liberius utebantur, ex superius allatis (§. LI.) petenda videtur; aer enim, (cuius parcior iusto iam erat portio dephlogistica,) inclusus conclavibus, iisque calefactis, respiratione ipsa et exhalationibus accumulatis, magis adhuc phlogisticatus reddebatur: qui itaque plus aperto laedere aegrotos necesse erat. h) - Morbi tandem solutio pen-

H 3

dere

i) Hic quoque causa forsitan latet, ex qua in morbis putribus, notocomiorum imprimis, suffumigia carbonibus inspersa saepe nocent

dere videbatur ab adaucta materiei phlogisticae excretionem, qua vel sudoribus prorumpentibus, vel evacuationibus primarum viarum, corpus liberabatur: ille vero recurrebat, si materiae noxiae minus parca nec critica praecebat eductio; aut eiusdem quantitas in corpore haerens nimia erat, quae evacuationibus, licet copiosis, tota expelli potuisset; quaeque ideo, accedentibus causis occasionalibus, turbas antiquas renovare valebat.

§. LV.

Morbi antiquitates-Prognosis.

Catarrhum, in quo describendo et ex-

ant; (uti cel. TOPPIVS animadvertit, qui perflatum aëris praefert.) Flagrantia enim quaecunque partem aëris dephlogistici absumunt, phlogistici augment. Quo etiam modo ratio reddi posse videtur incrementi pestis Masillienfis maximi, post rogos incensos: respirabilis enim aëris, (cuius iam portionem iusto maiorem, ob tot cadavera putrida, phlogisticam fuisse censendum est) pars purissima a flamma minimam videtur esse consumpta; cet.

explicando hucusque defudavimus, epidemicum ad morbos recentius modo observatos non pertinere, inter omnes constat. Veteres, quorum adhuc opera aurea prostant, scriptores Romanos eiusdem mentionem inieciſſe, quem ſaepe ſub peſtis nomine depinxerint, noſſiſſime ill. HEYNE, vir de re litteraria eximie meritus, rationibus optimis evicit. *) Ab hocce tempore uſque ad feliciffimam litterarum Saeculo XVI. factam reſtaurationem, vix operae pretium, iudice cel. WITTWERO I), eſſe videtur, ut in illius contexandam per haecce ſaecula barbara, hiftoriam laborem inſumamus, licet eius veſtigia aperta in antiquioribus quibusdam, uti in *Paieſco de Taranta, Marchesi*, (plures ut taceam,) occurrant. Eo vero cura-

H 4

tius

*) Vid. illius Progr. de febr. epidem. Romae ſeculo in peſſimum cenſum relat. Gött. 1782. fol.

I) loc. cit. pag. 82.

tius descriptas habemus similis epidemiae, ab illo tempore ad nostra usque, saepius recurrentis, historias, quas indicavit cel. CVLLENIVS, (l.c.), singulari autem studio collegit cl. WITTWERSK), quasque hoc loco repetere superfluum

k) In transitu addam, in manus meas forte incidisse adhuc descriptionem epidemiae 1580: (*Beschreibung der alten löbl. Bergbaupstadt Freyberg u. Meissen. II Buch v. ANDREA MOLLERO, PEGAVIO, Freyberg 1656. p. 336.*) quae non multum diversa est ab illis, a cl. WITTWERO collectis (l.c. p. 58-68.) Refert ille, quosdam vehementi vomitu correptos, alios de angustia pectoris, et praecordiorum conquestos, omnes vero ingenti calore febrili cum cephalalgia, coryza et gravi tussi esse affectos, quae omnia 4-5 die evanuerint; praecipue adhibitis lenibus purgationibus: venaesectionem vero omnibus fere lethalem fuisse. De cetero locus a KNAVTIO adductus (cf. WITTW. p. 68. * 23.) ex eodem desinitus videtur, qui de reliquo ad POLLMANNUM quendam saepius provocat. Praeter ea mentio iniicienda videtur epidemiae, aliquot ante annos grassantis Parisiis profectae, quam *Coquette* vocabant (cf. ill. WEIKARD in *n. Mag. f. Aertze-re B. IV. St. 3.*) Hae alterius progressu prius ob-

ser.

fluum fore ducimus, quum facile nemo, haec nostra legens, sit, qui alterutro careat. - - De morbi nostri prognosi nulla habeo, quae adiiciam iis, quae iam historiis superius prolatis intertexta sunt: mitis nimirum erat, sua indole non lethifer, nec atrox nisi in senes, infirmatosque, aut illos, qui perversa potius medendi methodo, quam medicis peritis uti vellent.

§. LVI.

*Medendi methodus - Naturae autocratia -
Remedia domestica.*

Progredior nunc ad describendam rationem, quam cel. VIRI in debellando morbo adhibuerunt; eaque in re, eodem quo eius historiae enarratae sunt, procedam ordine. Naturae solius vim in illo fugando saepissime observavit
H 5 cel.

servabatur Manhemii, et Moguntiae, quam Fuldae; postea adhuc in Saxonia: universalis quidem erat, ac mitis, nullique fere mortem inferebat.

cel. WITWER 1), praecipue in aegrotis, supra §. vi. descriptis; qui quidem sub initium aliquoties vomentes, alvumque deponentes, subsequenter haecce sudoribus, omnium citissime et tutissime sanabantur. Levius affecti (§. vii.) transpirationi a vino, eiusque spiritu, (aqua, saccharo, citrique succo temperato [*Punsch*], a thea, et motu fortiori adauctae, integram restitutionem tribuebant, quorum licet aliqui alvum laxiorem experirentur. Cl. WITWERS in se ipso urinae secretionem copiosam, sponte sua exortam, animadvertibat. Qui vero soli naturae fidentes, vehementissimum morbi impetum. (§. v.) sustinuerant, valde obnoxii erant illius recursui. - - Remedia domestica, a plebe adeo adamata, nec in nostra epidemia spernebantur; imprimis sudori promovendo dicta; ut pulveres *Marchionis* et *Michaelis*, lapidum cancerorum, car-

1) Loc. cit. pag. 19.

cardui benedicti; et quae tussim lenire censentur, species pectorales, quin ipsae vulpis pulmones. Alii oculatiores floribus et apochylismate sambuci, nitro, oxymelleque scillito utebantur, quae levioribus in affectibus iure suo opem ferebant. Negligebantur venae sectiones; (et id quidem optime;) uti quoque laxantia cuiuscunque generis.

§. LVII.

Methodus m. cel. WITTWERI.

Morbum debellaturus cl. WITTWERVS ad naturae nutus totum se fingere animo intendebat. Ad motus itaque febriles primo iam die compescendos, utebatur mixtura ex aqua fl. sambuci vel rubi idaei, cum nitro, aut alio sale medio vel cremore tartari, roob sambuci, subinde spirit. nitr. dulc., oxymelle, aut alio syrupo acidulo parata. Pulveres componebat e Magnesia, nitro, aliove sale; cui addebat, tussis

sis leniendae causa, pulverem r. Glycyrrhizae. Secundo die, moribus febrilibus imminutis, et patefacto, qui in plurimis aderat, fomite bilioso, praescribebat infusum laxativum Viennense, vel aliud mannatum, cum addito sale Seignettiano aut nitro; vel eundem infusum utebatur, sale *Seignetti*, aut *Gluuberri*, folis; aut Rheo cremori tartari admixto. Vix bis terve cl. VIRO in tota epidemia opus erat ipecacuannha, quam non acuebat, ut alias solet, tartaro emetico, qui hic totum effectum per inferiora edebat. Peractam purgationem sequebatur celeris aegritudinis levatio, et febris cum noctis proximae sudore abibat; revertentibus nunc viribus, ciborum appetentia et naturali faciei colore, ita ut modo paucissimi, serius reconvalescentes aliquot diebus post, iterata purgatione indigerent. Tussi, ut plurimum persistenti, licet hu-

midiori opponebat pulverem e ful-
 phure antimonii aurato, Glyzyrrh., iri-
 de Flor., et elaeosaccharo anisi, foeni-
 culive: aut alium e pulv. Carthuf. c. Gly-
 zyrrh. et Magnesia, rel.; linctum ex O-
 xymelle scillit., Syrup. Diacod., et Alth.;
 quibus adiciebat infusum theiform.
 herb. pectoral. cum arnic. Remanentem,
 licet copiosa fatis expectoratione, tus-
 sim parvam siccam, digestionemque in-
 firmatam tollebat propinata solutione
 extractorum amarorum c. laud. liqu.
 s y d. remixtorum, vel Cort. Cascar. c.
 Opio. Hystericarum tussis saepe posce-
 bat connubium remediorum nervino-
 rum e. gr. camphorae, et valerianae c.
 pulv. Carthuf. Haec erat cel. viri me-
 thodus in aegrotis, auxilium suum pro-
 tinus efflagitantibus; quae eo erat co-
 ronata successu, ut eorundem nullum
 desideraret, illosque a morbi recurso tu-
 tos redderet. In aliis vero iisque im-
 pri-

primis e sexu sequiore, quibus, aut nullis, aut quod peius, perversis medicaminibus adhibitis, morbus in 3-4 hebdomadem protrahebatur, aderat ingens virium prostratio, facies flavidiuscula, pressio in cordis scrobiculo, tensio abdominis, nausea, conatus vomendi, aut vomitus spontaneus, haud levans; alvus obstructa, lingua impura, pulsusque celer, et parvus. Quibus, praemisso remedio digestivo, propinata ipecucuanha levamen afferebat quidem, sed bis terve repetenda erat, (quum sueta laxantia nunc non bene ferrent,) priusquam integra sanitas rediret, cui confirmandae cortex adhibendus erat.

§. LVIII.

Methodus m. cel. MÜLLERI.

Cel. MÜLLERVS venaesectionem, quam in genere maxime dissuadet, in paucissimis casibus, quos curatius determinat, adhibebat: ut plurimum vero de
eli-

eliminandis primarum viarum fordibus
 cogitabat: quas vero, si lingua sicca, mu-
 cus copiosus renax, et alvus obstructa
 erat, prius dissolvere studebat. Quem
 in finem, applicato clystere, potum or-
 dinabat largiorem, et salia media par-
 vis et repetitis dosibus; e. gr. pulverem
 e nitro, cremore tartari, et saccharo
 mixtum; aut solutionem salis ammoniaci
 et Glaub., melle edulcorandam, par-
 titisque vicibus sumendam; quae alvum
 laxam, linguam humidam reddebant.
 Quibus praemissis, calore mitiori, ae-
 groque debili, tincturam rhei cum sale
 Glaub. praescribebat; aut, febre vehe-
 mentiori, tamarindis et sale Frideric. u-
 tiebatur: si vero illa remedia digestiva,
 nauseam ingentem, vomendique cona-
 tus excitarent, et linguam flavam redde-
 rent humidam, aut haecce symptomata
 iam ab initio adessent; ipecacuanha opus
 erat, parvis portionibus assumenda; tunc
 quo-

quoque emetico-cathartica, e.gr. solutio tartari emetici, salisque Glauberi, cum melle remixta, conducebant. Diarrhoea, sponte primis morbi diebus exorta, spem excitabat, fore ut illius symptomata mitiorem prae se ferrent speciem: interim illa adiuvanda erat tinctura rhei, cum sale amoniaco, vel terra foliata tartari copulata: si vero, quae diarrhoea torminosa excernebat, erant valde mucosa, spumida, minus olentia tinctaque; opem ferebat mixtura ex tinct. rhei et aquae f. partibus aequalibus, olei lini $\frac{1}{4}$ p., salis cath. amari $\frac{1}{8}$ p. parata, et cochleatim deglutienda. Dolores vehementiores colicos minuebat fofus, quum sacculi, floribus chammomillae et sambuci repleti, calefactique, aut panni, aqua calida imbuti iterumque expressi, abdomini imponerentur. Si diarrhoeam comitarentur sapor amarus, nausea, vomendique conatus; et lingua tremula madida esset; parca sed saepius repetita

tita emetica propinanda erant. Cognita ex ano excoriata, doloribus et flatibus in abdomine, excrementorum acridine, danda erant decocta mucilaginosa e R. Graminis, C. C. rasura, et Gumm. arab. Si vermium indicia, quae plerumque in morbi initio se prodebant, animadvertenterentur; anthelmintica, et ad mucum copiosum, simul praesentem incidendum, resolventia iungenda erant laxantibus: quem in finem conferebat electuarium, e. gr. e Melle, nitro, R. Valerian., et Jalapp. paratum. Pro potu egelido interserviebat aqua cum oxymelle, vel succo citri, saccharo temperato; aut Decoct. aven. aut cerasor.: vel syrupi rubi idaei, acetosae, alique, aquae admiscebantur, cui ad vehementiorem calorem minucendum, subinde aliquid nitri addendum erat. Tussi vehementi, siccae, convulsivae medebatur infusum theae calidae, sorbillandum; succus glyzyrrh; syr. papav. rh. cum $\frac{1}{2}$ spirit. salis dulc. remix-

mixtus ; vaporesque aceri. Dolores pleuritici copiosum poscebant usum nitrī, et inunctionem linimenti volatilis in regionem exquisitius dolentem. Soporē deliriaque optime fugabant fomentationes abdominis et pedum cum pannis madidis; et clysteres cum oleo lini adiecto. Sudores exorti non supprimendi, sed potius multo potu, saepe quoque infuso et roeb sambuci, adiuvandi erant. Expectoratio, ex votis non cedens, ut plurimum pendebat a febre superstite; quae itaque non calidis medicamentis, sed salibus mediis resolventibus cum aqua et oxymelle remixtis, potuque refrigerante, adiuvanda erat; proderat quoque aqua felterana; et debilibus, aelversus tussim parvam siccam, spasmodicam, subinde vini poculum. Aër in conclavibus nimis calidus, acque oberat, ac frigidus. Nonnullis, olim iam, et a morbo diutius perpeffo debilibus, conducebant diaphoretica nervinis

nu-

nupta; saepe etiam roborantia; uti e. gr. extracta amara cum salibus resolventibus remixta; nocere tamen videbatur cortex peruvianus.

§. LIX.

Methodus cl. MVMSENII; medicique Vitemb.

Cl. MVMSEN. in genere de morbo nostro observabat, illum ut plurimum sublatum esse transpiratione universali, leni ad aucta lecti calore; maiorem vero pituitae noxiae copiam excussam uberiori expectoratione; primarum autem viarum impuritatem excitasse vomitum et diarrhoeam; sed febrem iam motam urinae sedimento lateritio esse solutam. Plurimi naturam medicam salutabant: per pauci venae-sectione indigebant, plures autem emeticis et laxantibus; raroque vesicatoriis opus erat: quibus vero fortiora huius conditionis remedia obtrudebant medicastrum periclitabantur, quin succumbebant. At enim vero praecipua cl. VIRI medicamen-

ta haec erant, secundum vires et morbi symptomata sic disposita: Cremor. tart., succus citri et aurantior., Manna, sacchar., mel, anis., foenicul., Gumm. arab., fol. Sennae, nitrum, crocus, laudanum, camphora, spir. sal. ammon., ceter: febrigue in quibusdam adhuc superstiti medebatur cortex peruv. et vitrioli acidum. - - Cl. *medicus Vitemb.* (cf. §. xviii.) suadebat calorem temperatum externum, potum mucilaginosum tepidum, lenia medicamina diaphoretica et resolventia, pediluvia tepida, et metastasi ad partes nobiliores exorta, vesicatoria et irritantia. Venaesectionem quidem in genere maxime reiiciebat, sed in quibusdam nihilominus necessariam fuisse ex aliquot observationibus colligebat.

§. LX.

Methodus m. cel. ACKERMANNI.

In inflammatoria morbi indole (§. xx.)
cel.

cel. *vir* in genere quidem antiphlogistica methode utebatur; sed strictiori illius, in veris purisque inflammationibus adeo necessariae, observatione, et usu largiori nitri, malum, partium tono nimis debilitato, prolongabatur; in quo ceterum venaesectio noxia ut plurimum erat, nisi febris vehementia, pulsus plenus durusque, et corporis constitutio illam suaderent. Ad tenacem, pulmones velut inundantem, pituitam resolvendam adhibebat cl. *vir* pulverem e duabus partibus salis ammoniaci, una p. nitri, paratum; infusumque fl. sambuci, uti et foliorum hyssopi, cum oxymelle remixtum, quod semper magna in obstructionibus pituitosis praestat. Tussi humidori reddita, dabat spirit. *Minder.* cum hydromelle aut roob sambuci; contrario vero in casu infuso sambuci addebat Decoctum R. gramin. et taraxi. Quibus per 4-5 dies adhibitis praescribatur pulv. Carthuf. c. melle et Galbano.

bano mixtum, expectorationem egregie promoventem; et tunc loco maxime dolenti vesicatorium imponebat; totamque tandem curationem decocto herb. amar., ut Centaur. m., Trifol. fibr., et Fumar., et vino chalybeato absol-
vebat. *) - - In febre catarrhali (§. XXI.)

ca-

*) Cl. GRAMBERG in pleuritide, bilio-
rheumat. epidem., quam maxime damnat
venaefectionem: sed statim ipecac. c. tartar.
emet. remixtam propinabat, nisi dolores
spasmiique antea minuendi essent vesicatori-
is ad furas, inunctionibus abdominis, cly-
steribusque. Aliquot horis post emeticum,
praescribebat laxans e Sena Manna, crem.
tart. Sem. Foenicul. paratum; aut solutio-
nem salium mediorum et mannae, partitis
portionibus assumendam (quam reliquis quo-
que diebus, sed minori in dosi, adhibebat);
applicabantur etiam quotidie plures clysteres
e fl. chamom. S. Cumin. Melle, Oleo et sale;
vel e sero lactis c. oleo. Sufficiens evacuatio-
ne facta, fugataque symptomatum vehemen-
tia, quod die 6-7 eveniebat, utebatur pulvere
e Crem. tart. Rheo, et C. Aurant., et Mixt. ex
Inf. Sambuci c. oxym. et Roob Sambuc. Ve-
sicatoria, sub initium applicanda, aperta
servabantur. Adversus tussim opem fere-
bant pituitanae ex pectoralibus, Oxymel. c.
Syr.

eadem erat adhibenda methodus; sed ad perspirationem melius promovendam, potu copioso diluente incidente saponaceo, tepidoque, ut e. gr. infuso fl. sambuci c. H. malvae, R. Gramin. et Scorzon. opus erat: quem in finem quoque arcanum duplic., saepius ad scrupul. I. datum, egregios praeftabat effectus, transpirationem nocturnam imprimis promovens. Quodsi noctem versus aliquot doses nitri, absorbentibus terreis remixti, propinarentur; eo certius cutis madere cl. viro visa est; quamobrem ille hisce remediis, indubitabilem vim diaphoreticam, primis viis liberatis, ad-

I 4

scri-

Syr. papav. rh. aut Oxym. Scill. cum Syr. Alth.; aut Crem. tart. c. Kerm. min. Pro potu erant Decoct. Hord. vel aven. c. succ. citr. aut ribes. Apparentis post evacuationes debilitatis causa, aliquot cochlearia vini rhenani aegrotis concedebantur, qui in genere mox cum sanitate in gratiam redibant, et rarius cortice indigebant, quum elixir viriol. Myrs., aut balsam H. par esset roborando ventriculo.

scribere haud veretur. Nulla ad venam
secundam aderant indicia, nisi in illis,
qui ante morbi adventum congestiones
ad pectus, vel haemoptysin passi erant.
Catarrhi suffocativi cedebant largae ve-
naesectioni, copioso nitri, infusique fl.
Chamom et tiliae theiformis usui, et
remediis derivantibus. In biliosis ca-
tarrhis fomes noxius protinus erat edu-
cendus; et cephalalgiae paene intolera-
biles, pluraque congestionis ad caput
indicia, phlebotamiam saepe indicabant:
qua instituta, emeticum plerumque ma-
lum penitus auferabat.

§. LXI.

Method. m. ill. WAGNERI.

Morbum ill. VIR, signis colluviei bili-
osae adeo conspicuis, protinus aggre-
diebatur evacuantibus; et quidem emeti-
cis, si conatus vomendi, sapor amarus, lin-
gua impura adessent; laxantibus vero re-
frigerantibus, ut tamarindis, sale Glauberi,

man-

manna, Rheo utebatur, si tormina inte-
 stinorum, lenis diarrhoea cum tenesmo,
 cet., materiam inferiora versus turgere
 indicarent. Quibus autem signis etiam
 deficientibus, tamen fomitem biliosum
 licet occultum adesse cel. WAGNER iudi-
 cabat, quum in eiusmodi aegris,
 laxantia abhorrentibus, pulveris e
 crem. tart. nitro et sale ammon. mixti,
 usum subsequerentur 5-6 die' plerum-
 que sapor amarus, vomendi conatus,
 aut diarrhoeae. Magnis anxietatibus,
 et congestionibus materiae ad pectus
 opponebat pediluvia tepida, vesicato-
 ria, et clysteres e ruta, veronica, sale
 ammon. et oxymelle. Venasectionem,
 tanquam noxiam, numquam, ne in ma-
 xime urgentibus quidem symptomati-
 bus, concedebat. Evacuationibus per-
 actis in usu pulveris e crem. tart. nitr.
 et sal. amm. persistebat, et noctem ver-
 sus alium e spec. diatragac. fr., sal. amm.,
 glyzyrrh. et M. pil. de cynogloss. (gr. III.)

suadebat. Expectorationem mixtura
promovebat, ex aqua hyssop., fl. sambuc., sale ammon., Extr. Enulae vel
Glyzyrrh., Kerm. min., Syr. de ammoniac., vel oxymelle simpl. composita;
cui si lenis diarrhoea sustinenda esset, loco
syrupi addebat gumm. ammoniaci
Dr. II, in mucilagine gumm. arab. dissolvendi. Tono pulmonum valde debilitato, ad eiusmodi mixturas, loco aquar.
destill., adhibebat decoctum C. Peruv:
praeter ea infusum theiforme spec. pectoral. c. fl. sambuc. et papav. rh. aut H.
Alth., et pro potu ordinario decoctum
hordei c. oxymelle sumi iubebat.

§. LXII.

Methodus m. cl. GALLISCH et LUDWIG.

Sanitatem a morbo laesam optime
restituiebant, observante cl. GALLISCH,
quaecunque perspirationis suppressio-
nem tollebant, et impuritates primarum
viarum vel sursum vel deorsum educe-
bant

bant : attamen nec spernanda erant dulcia et alia expectorationem iuvantia, quum ex illarum intermissione peius se haberent aegri. Venae secundae rarissime erat locus. Sub morbi finem ad vires refocillandas egregia praeftabat vinum. - - Cl. LUDWIG aegris, qui simplici catarrho laborabant, suadebat expectorantia, involventia, et diaphoretica felicissimo cum eventu; qui vero simul impuritatibus in infimo ventre turgebant, maximam ex emeticis laxantibusque percipiebant utilitatem; quum e contrario, qui de iis liberius assumendis dubitabant, diutius a morbo detinebantur. Qui vero eiusdem symptomata inflammatoria experiebantur, ab iis methodus antiphlogistica erat adhibenda. Malo penitus fere superato, roborantia et vini generosi haustus, admodum erant proficua.

§. LXIII.

Methodus m. ill. FRITZE.

Aegris de ingrato sensu in cardia, nausea, saporeque amaro conquerentibus, vel quod pluribus eveniebat, sponte vomentibus, emeticum propinabat ill. vire R. Ipec. gr. xxv - xxx, tart. emet. grj; quibus vero molesta erat gravatoria pressio, tensioque circa umbilicum et pubis regionem, uti et stranguaria aliqua, illos evacuabat manna, tamarindis, crem. tart. rheo. Quo facto, ut sudorem prorumpentem, viresque adhuc superstites sustentaret, et vi tussis imminuta expectorationem promoveret, praescribebat Mixt. ex aqu. fi. Sambuc. Spirit. Minder. aā. Vnc. V. Sal. ammon. Dr. iſſ. Extr. liquirit. Vnc. ſſ. Oxym. scillit. Vnc. iſſ., cuius cochl. iij. omni bihorio sumeret aeger.: vel pulverem componebat e. sulph. aur. antim. gr. ij. nitri antim. grx. Spec. diatragae

Sen.

Scr. j., qui quavis tertia hora repetendus erat. Interdum C. Peruv. miscebat c. sulph. aurato; aut illius Decocto ad-
iiciebat extr. liquir. et oxymel scill. Ut
alimentis quoque morbum impugnaret,
iubebat summi iuscula ex roob sambuci
et succo dauci citrique; pro potu De-
coct. hordei, uti quoque Infus. fl. sam-
buc. aut spec. pector. c. melle. Morbum,
nisi lethiferum redderet, tamen proro-
gabat venaesection, imprimis si post ea,
absque primarum viarum evacuatione,
remedia calida adhiberentur. Sic duo vi-
sebat aegros, qui bilem, sedesque e-
dentes porraceas, intestinorum inflam-
matione moriebantur.

§. LXIV.

Method. in ill. BVCHOLZ.

Vt promoveret diaphoresin, lenibus
remediis adhibitis adeo levantem, ae-
gris lecto cubantibus propinabat ill. VIR
infusum C. Citri vel fl. sambuc., vel a-
quam

quam calidam suceo citri et saccharo remixtam. Quam vero si spasmi peripherici impedirent, vehemensque tussis vexaret, cum infuso sumi iubebat linctus, e syr. dialth. Vnc. iij. elix pector. Wed. Dr. ij., Mixt. simpl. non rectific. Dr. iß. compositi, duo cochlearia parva omni bihorio. Horis 24 post, apparentibus primarum viarum sordibus, suadebat infusum tamarind., 5-6 sedes excitans, aut emeticum, si illae superiora versus turgerent. Dolores pleuritici, qui non inflammatoriae, sed rheumaticae erant indolis, non ferebant venaesectionem, optime vero vesicatoria; qui si reverterent, aut febris non vergeret, iteranda erant evacuantia sub eodem regimine. Decrescente morbo, persistente vero tussi convulsiva, praescribebat. ill. vir R. Saleb. Drß., solvendam in mortario calido ab Aqu. foenic. Vnc. iij., quibus admiscebantur Vin. emet. Huxh. Dr. iij. Laud. liqu. Syd. Dr. j.

cu.

cuius mixturae cochlear parvum aegri saepius capiebant. Qui morbum male vilipendentes, inciderant in febram hecticam, cum pulso parvo, sudoribus nocturnis, tussi sicca, appetitu deficiente, viribus prostratis, illi horis antemeridianis assumebant C. Peruv. Dr. $\mathfrak{s}$; et h. 5. pomeridiana, uti et h. 11., pulverem ex grij. Ipecac, sacch. grx.; et pro potu interserviebant partes 2. Lactis, p. 1. aqu. calcis: reliqua rebus circumstantibus erant accommodata.

§. LXV.

Method m. cel. STARKIE.

Morbus noster curandus videbatur cel. STARKIO diaphoreticis, et remediis primas vias evacuantibus, ea vero ratione, ut naturae molimina semper prosequeretur; numquam autem penitus negligeret medicamina roborantia, licet calor magnus et dolores pleuritici adesse viderentur; quorum causa quoque nec venaesectionem instituebat, nisi graves

ves haemoptyses id poscerent. Prae-
missis evacuantibus egregium effectum
edebat mixtura, ex aqu. foenic. Cinnam.
aa. Vnc. ij. nitr. pur. Dr. j. Spir. nitr.
dulc. Dr. iſſ. Syr. acetos. Citr. Vnc. j.,
parata, cui adiungebat Inf. fl. Sambuc.
vel Chamom. vel Sem. foenicul. Sym-
ptomatibus nimis urgentibus oppone-
bat remedia mucilaginoso cum opiaris
copulata. Senibus cochlear vini unum
vel alterum plus saepe proderat, qua-
vis alia medicina utut efficaci; plures-
que servabat. Morbo cuivis complica-
to obviam ibat cel. vir ea ratione, quam
illius natura peculiaris postere videba-
tur; interim in metastasibus fere omni-
bus opem ferebat mixtura ex aqu. fl.
arnic. Vnc. iij. Extr. Valerian. Tarax. aa.
Dr. ij. Extr. Aconit. hyemal. Dr. ſſ.
Tart. vitriol. Dr. iſſ. Syr. diacod. Vnc. i.
composita, cujus quavis 2a- 3a. b. coch-
leare magnum propinabat. Non raro
curationem terminabat evacuans re-
medium.

§. LXVI.

Methodus m. cel. MARKARDI, et MEIERI.

Plurimi, (in quibus rara erat indicatio ad emetica), bene se habebant in usu remedium refrigerantium et laxantium, quibuscum iungendus erat potus copiosus blandus atque egelidus; e. gr. Decoct. hordei cum crem. tartar., vel oxymelle simpl.; Inf. theif. Sambuci; cet. Derivandi scopo conducebant clysteres, et pediluvia. In morbo prorogato, qui interdum 3 hebdomades et amplius absque bilioso fomite persistebat, egregium effectum observabat cel. MARC ARDVS a laxante interposito, quod tussim minuebat; tandemque diaphoresis optimo cum eventu medicaminibus promovebatur.-- Cl. MEIERVS, cui sedes mali in primis viis quaerenda videbatur, praescribebat solutionem tart. emet. (griv. in aquae Vnc. iv.) oxym. scill. Vnc. ℥. remixtam, quae, cochleatim ad

desideratum usque effectum assumpta, illas sursum atque deorsum evacuabat: quo facto sanitas brevi tempore redibat. Tussim autem vehementiorem trochiscis, e fl. sulphur. Vnc. j. sacch. Vnc. iij., pulv. R. Liquir. Dr. ij., mucil. gumm. tragacanth. c. aqu. rosar. suffic. quantitate, paratis debellabat.

§. LXVII.

Method. cl. MOLLERI -- MATTHAEI.

Qui morbum levissimum patiebantur (§. xxxiii), observata diæta vegetabili, regimineque convenienti, sudori favente, 4°. plerumque die sponte natura liberabantur, aut ad summum potu calido, oxymelle remixto, utebantur. In secundo, vehementiorique morbi gradu, a remediis, quæ in illo profuerant, non solum nihil auxilii, sed potius damni multum percipiebant; sed conducebant laxantia repetita, quæ sub initium procrastinata, serius quidem febrem

brem minuebant; tussis vero tunc quibuscunque remediis diu resistebat pertinacissime. - - Ultimus isque pessimus morbi gradus, in quo dolores pleuritici adeo vehementes, et tussis fere inanis molestissima, aderant, emeticum requirebat, dolores minuens, expectorationem adiuvens; laxantia non sufficiebant; venesectionem vero cl. VIR non in usum vocabat. Repetendo emetico saepe erat locus, si cito aegrum curare animus esset: expectorantia et sopientia medicamenta plus damni, quam commodi afferebant; sed praestans erat tartarus emet., resolvendi quoque scopo adhibitus. - - Cl. MATTHAEI in unico solum casu, quo pleuritis instabat, venam secari iusserat; plurimis vero sub initium propinabat pulveres e Rheo et crem. tart.: postea utebatur solutione Extr. C.B. in tinct. Rhei aquos. cum spir. nitr. dulc. remixta; tandem Mixt. simpl. off. ord., syru-

po quodam temperata. Pro potu erat Decoct. hordei aut avenae, spiritu virioli acidulatum.

§. LXVIII.

Methodus ill. KRUSE.

Febris catarrhalis nostrae curationem non, ut in sueta moris est, sudoriferis, (quae praesertim in initio data, illam pertinaciorē reddebant;) sed lenibus evacuantibus ill. VIR suscipiebat. Quem in finem salia media, in aqua soluta, cum oxymelle simplici temperabat; non raro etiam, indicis ita iubentibus, emericum suadebat. A vena secanda semper desistebat; quae etiam in vehementibus doloribus colicis aperta, mox iterum erat obturanda, partim quia sanguis sponte fluere desineret, partim quia pulsus adeo parvus redderetur, ut digito vix explorari posset: e contrario vero in hoc quoque gravi casu conducebant evacuantia, (quibus
ad

adhibitis multa bilis copia saepe evomebatur;) imprimis si loco dolenti vesicatorium applicaretur, quod diutius apertum erat servandum.

§. LXIX.

Method. m. ill. BALDINGERI.

III. BALDINGERVS catarrhum nostrum epidemicum biliosis quoque annumerat, atque ex huiusmodi fomite, ingentem quoque virium prostrationem, anginam spasticam, et tussim convulsivam derivat. Quibus inde formatis indicationibus superstruebat curationem, artis principiis maxime conformem, et optimo successu coronatam. Ex primis enim viis educebat colluviam biliosam lenibus laxantibus, iisque repetitis; ut sale *Glaub.* aliisque salibus mediis; cremor. tart., tinct. rhei; aut pro re nata, fordibus nimirum superiora versus turgentibus, emeticis utebatur. Pro potu erat Dct. hord. vel aven. cum oxymel-

le; cet. et morbo penitus fere profligato, aqua Selterana: pediluvia vero vim derivantem et relaxantem egregiam exserebant. Dulcia sic dicta expectorantia, uti numquam, sic neque in nostro malo adhibebat; nec tussim convulsivam, morbo superato adhuc superstitem, phthisin accersere observabat.

§. LXX.

Methodus m. ill. BEIREISII; -- et grav.

Præsidis.

Epidemiam nostram ea, qua solet, mentis acie eximia observans ill. BEIREIS, animadvertibat, morbum quibuscunque evacuationibus promotis facile cedere, inprimis si muci ex pectore eiectionem protinus faciliorem et copiosiores redderet; quo facto tussim illico minueret. Vsus est præcipuis mixturis diapnoicis c. spir. nitri dulci aut liqu. anod. m. H.; saccharo lactis, largiori dosi; spec. pectoral.; Diacodio Mont., sub initium oxym.

oxym. scillit. remixto, post ea per se adhibito. Fomitis biliosi aperta rarius aderant indicia; nihilominus evacuantia lenia, uti Rheum, tamarind. c. manna, cet., interdum emetica, praescribebat: debilitati superstiti medebatur C. Peruv. Cel. PRAESES illis, qui in febre catarrh. simpl. medicamenta desiderabant, Mixturas ex aqu. fl. Samb., cerasor. n., tart. tartaris., nitr., Liqu. a.m. H., vel spir. nitr. dulc. c. Syr. rub. id., rel., et Dct. hord. c. crem. tart. et melle, praescribebat. Qui vero quoque de doloribus velut pleuriticis conquerebantur, illos (memor effati SYDENH. et GRANTII, epidemias praesentes praeteritae naturam adhuc quodam modo participare;) Infus. tamarind. c. manna assumere iubebat. Quo facto pulverem propinabat e crem. tartar., nitro, et R. Glycirrh: cui ad mucum ex pectore eiectionem promptiorem, adiungebat oxym. scill., Infus. spec. pect., et Dct.

hord. c. oxymelle, aut acido vitrioli, saccharo temperato, et ad gratam aciditatem adiecto. Quibus si morbi vis, dolores, aestus, cedere recusarent, atque expectoratio haesitaret, applicari curabat fomentationes abdominis, ope pannorum madentium; aut, rebus sinistrioribus, vesicatoria loco dolenti; et praescribebat acidum vitrioli, syrupi sextuplo dilutum, cochleatim sumendum; et Kerm. min. gr. ii. subinde cum Syr. Alth. *Fernel* deglutiendum: venaesectio autem illi non nisi unica vice indicata videbatur. Quodsi vero colluviei biliosae manifesta adessent indicia, praemisso pulvere e crem. tart. nitr. et Glyc., pro re nata aut emeticum adhibebat, aut laxans tamar. aut solutionem sal. *Glaub.* c. crem. tart.; quae ut plurimum repetenda erant; qua ratione evacuatis primis viis, locus erat ceteris iam nominatis, indicationi conformibus, remediis; quibus sub finem erat

rat adiiciendus C. Peruv., varia ratione adhibitus.

§. LXX.

Methodus m. cel. LICHTENSTEINII.

Mitissima morbi indoles nihil poscebat, nisi diluentia et diapnoica; quem in finem multi, cubitum ituri, assumebant roob sambuci cum cerevisia calida; qua ratione plures quoque morbum avertisse sibi visi sunt. Deficiente vero ciborum appetentia, et vexante nausea, saporeque amaro, cl. VIR tart. emet. adhibebat, et ad minuendam febrem, iulapium c. nitro et vitrioli spir. praebebat; qui quoque Dcto. hord. admixtus, minus tussim excitabat, quam volatilius acetum. Transpirationis promovendae causa, quam inprimis natura moliri videbatur, dabat camphoram, remediis diluentibus et demulcentibus, e. gr. gumm. arab. Glyzirrh., nitr. remixtam; quibus, in vehementi tussi et pe-

ctore oppleto, Kerm. min. addebat;
a syrups pectoralibus, exiguum usum
percipiens. Sub morbum, a sudoribus
criticis decrecentem, valde proficuum
erat lenae laxans, quod sub initium cl.
VIRO illum non allevare visum est; sed
tunc modo profuturum, si, nausea dissi-
pata, incommoda varia, tensioque ab-
dominis adessent. In viribus prostra-
tis refocillandis, C. Per. optimum exse-
rebat effectum, cuius Extr. prius, post
ea pulvis in usum vocabatur; qua in re
mutuam operam dabant insimulque
tussim plane fugebant aqua Selt., lacte
remixta; aut huius serum, herb. amarar.
succo expresso coniunctum; aut tan-
dem acidula Pyrmont. - - Vnicam mo-
do materiae morbificae metastasin cl.
VIR observabat; et quidem in pedem,
gravi vulneratione multisque affecti-
bus phlegmonoideis antea iam debili-
tatum, qui 8vo. morbi die, phlegmo-
no,

ne, uti videbatur, vulgari affectus, 4 diebus post, optimis remediis frustra adhibitis, ad rupturam fere intumuerat, et ex nimia inflammatione ater apparebat. Vena secta, et fomentationes ex tepido oxygalo, malum allevabant quidem, sed modo 8 diebus post pus copiosissimum poterat emitti, quod interstitium a poplite ad malleolum occupaverat; qua de causa viribus fractis, vulnus omni licet adhibita cura, ante quintum mensem minime poterat in totum consolidari.

§. LXXI.

Methodus m. cl. DENNE.

Diaphorescos promovendae causa cl. VIR praescribebat remedia diapnoica, e. gr. aqu. fl. samb. Vnc. viij., conch. aceto satur., pulv. gummi. arab. aa. Dr. iij. nitr. dep. Dr. ij., Sp. nitr. dulc. Dr. iij. Syr. Dialth. vel Diacod. Mont. Vnc. j. aut loco concharum, si obstructio al-

vi adesset, Magnes. alb., vel terr. foliat.
tart., vel tart. tartarif. addebat. Iisdem
ex salibus puveres parabat, adiectis R.
Liquir. gumm. arab., sacch. lactis, fl.
sulphur. Sem. anis. Pro potu erat Dct.
hord. vel aven. aut Infus. spect. pector.
c. fl. papav. rh. aut primul. veris, sac-
charo lactis edulcorandum. Expecto-
rationem torpidam promovebat oxym.
scill.; aut linctu, (e gumm. ammon., in
acero scill. soluto,) aqu. foenic. gumm.
arab. et Syr. Alth., composito; et tus-
sim convulsivam compeſcebat Syr. Di-
alth., Diacod. Mont., Past. Alth., Succ.
Liquir., cet. In haemoptoicis confugie-
bat ad venae sectionem, non raro repe-
tendam, cui detracto sanguini inerat
crusta inflammatoria; illa vero instituta,
nonnullis ipecacuanham porrigebat;
(quod etiam in illis factum est, qui de
sapore amaro, nausea continua, vomen-
di conatibus conquerebantur;) in aliis
mox laxantia, mann. c. salibus, tamar.,
crem.

crem. tart. adhibenda erant, quibus interdum cl. vir praemittebat pulveres, e crem. tart. et magnes. alb. In nimio aestu eximium effectum ab acido vitrioli, syrup. papav. rh. remixto, observabat. - - In affectibus pleuriticis saepe venaesectione opus erat; qua facta propinabat pulverem e R. Senegae, nitri, gumm. arab. aa. Dr. j, cuius quavis vice partem sextam assumi iubebat; eique non raro camphorae gri-ii. addebat. Suadebat simul Emuls. e Sem. papav. albi, gumm. arab., nitro, sacch. lact. Magnes. alba, Syr. Dialth., vel pap. alb. vel Diacod. Mont.; eique subinde camphoram, Infuso vero pector. fl. arnicae, subiungebat: applicari quoque curabat fomentationes ope pannorum madentium. Morbo fracto quidem, superstitente vero tussicula, febreque lenta, viri-umque debilitate, praescribebat D& Vnc.viij., paratum e.C. Per.Vnc.I. Musc. Island. Vnc. 3ß. R. liquir. Dr. ij., nitri vel
L
sal.

sal. ammon. Dr. j. Syr. Dialth. aut Dia-
eod. M. Vnc. j.: vel pulv. e C. Per. , sale
ammon. et sacch. lactis : vel Elix. viscer.
H. c. Extr. C. Per., Liqu. terr. fol. tart.,
aut tart., tartaris, spir. nitr. dulc., vel
liqu. anod. m. H.

§. LXXII.

Methodus m. cel. DU ROI.

Perspirationis adauctae egregiam in
hoc morbo utilitatem cel. vir quoque
expertus est; qua nimirum excitata, ae-
gri inprimis in nosocomio militari de-
tenti, paucis diebus, absque ullo ma-
lo consequente, sanitati restituebantur.
Quem in finem usurpabat mixturam
ex aqu. simpl. Vnc. viij. Sal. ammon.
Scrup. iv., Spir. nitr. dulc. Dr. ij., cam-
phor. c. mucilag. Gumm. arab. subact.
Scr. j., oxym. scill. Vnc. iſſ., cuius Vnc. j.
omni altera hora assumebant aegri: po-
tus erat aqua, vini aceto imbuta. Tus-
sim siccam remanentem tollebat oxym.
scil.

scillit. c. Syr. Eryf. s. aa. Vnc. j. Ligu. tart. tartaris. vel terr. fol. tart. Vnc. ℥., cuius dosis, quavis ii-iii h., erant cochl. ij. parva. Sanationem perficiebat lene remedium laxans; tandem, roboris restituendi causa, elixirium amarum.

§. LXXIII.

Methodus m. cel. HERZII -- HEYMER.

In catarrho ad pectus, febreque simplici catarrhali, (cf. §. xxxix.) tussi fortiori, et pectoris doloribus exquisitis, venam secari, interdum plus vice simplici cl. vir iubebat; quo facto resolutiva et demulcentia, e. gr. pulv., e part. ij. tart. tartaris, et sacch. Lact., et p. j. Spec. diatragac. parati, Dr. j. quavis 3-4 h., et pro potu Infus. fl. sambuci et papav. rhoead. c. succo citri, aegris praebebat; praeterea quavis vesperis applicabantur clysteres demulcentes; sed remedia laxantia in toto morbi decursu indicata cl. HERZIO haud videbantur.

Peracta crisi debiliores indigebant adhuc extractis amaris, aut C. Peruv. - - In febre catarrhali biliosa, in primis 2-4 morbi diebus, suadebat emetica et laxantia antiphlogistica; (interdum quoque venaesectionem) et spiritum vitrioli, cum syrupo citri aut simili remixtum. In conatu vomendi, et spontaneo vomitu sufficiebant Ipecac. gr. xxx - xl.; sed hoc casu excepto, magis conducebat tart. emer., a gr. iß - ij. datus; qua ratione excitata evacuatione sufficienti, utendum erat Inf. tamar. c. crem. tart., vel tinct. rhei cum sale ammon. ea in dosi, quae 3-4. sedes quotidie moveret; nec intermittenda erat vesperam versus clysteris demulcentis iniection. Quibus 7-8 dierum spatio adhibitis, morbi vi valde imminuta, ut naturam in moliminibus criticis suffulciret cl. vir, iulapia analeptica et potus acidulatos in usum vocabat; quo facto crisis d. 11° - 14° insequabatur; ita ut quod deesset integrae; sani-

sanitati, roborantia perfici possent. - cl. HEYM illis, qui de affectibus biliosis, nausea, sapore amaro conquerebantur, praemissis aliquot crem. tart. dosibus, emeticum praescribebat. Ceteris sufficiebat solutio salium resolventium, (ut sal. ammon., tart. vitriol., rel.;) Inf. rheifor. Samb., Dct. Hord. et similia. In pluribus dolor membrorum, inprimis quoque occipitis, rheumaticus non cedebat, nisi camphorae. Qua ratione morbus, promota diaphoresi et expectoratione iam fractus, plane prosternebatur Extr. amar. cum salibus remixtis; quum nonnisi senes C. Per. indigerent.

§. LXXIV.

*Methodus m. cl. TOPPII - MÜLLERI -
MÜMLERI.*

In epidemiae initio cl. TOPP praescribebat mixtur. ex aqu. simplic. Vnc. viij., oxymell. simpl. Vnc. ꝑ. Crem. tart. Dr. iij. Palp. Tamar. ꝑ. Ligu. anod. m.

H. vel spir. nitr. dulc. Dr. iß. Syr. citri,
vel rub. id., Vnc. j.; alvumque redde-
bat liberiores. Quibus per aliquod
tempus adhibitis, Serum lactis, aut aqu.
Selt. suadebat; sub finem vero C. Per.
Quum autem in epidemiae progressu
colluvies biliosa illi associaretur; eme-
ticis liberalius, felicique cum eventu,
in omnibus fere usus est. - - Cl. MÜL-
LER feбри catarrhali et rheumaticae op-
ponebat Inf. tamar. c. oxym. f., sacch.
lact. et nitr.; et Dct. aven. c. Liquir; rus-
si vero superstiti, pulverem e crem. tart.,
sacch. lact. et R Liquir.; et aquam Selt.
c. lacte capr. Si illi vero accederent
dolores pleuritici, semel aut bis venam
secari iubebat. - - Manifestis autem fo-
mitis biliosi signis curationem exordie-
batur emeticum; postea in plurimis ne-
cessariae eran: portiones laxantes, e. gr.
Inf. lax. Mannag. c. tart. tartaris, ad fe-
bris plenariam fugam continuandum:
pro

pro potu erat Dct. hord. cum spir. vi-
trisol., syr. viol. remixto. Morbo in ca-
tarrhum converso, cl. MÜLLER propi-
nabat Dct. C. P. et specier: pectoral, cu-
ius, et in aquae Selt. usu, perstabat us-
que ad integrum valetudinis prosperae
reditum. -- De ratione, qua cl. MÜM-
LER morbum nostrum expugnabat, non
est, quod multis referam, quum ex asse-
fere similis sit illi, quam cel. DEHN
est profecutus.

§. LXXV.

Conclusio.

Quaecunque nobis de varia, qua
morbus nostro epidemicus oppagne-
tur, ratione a cel. VIRIS inita, inno-
tuerint, nunc habetis L. B. Nostrarum
partium haud est, qui iudices sedeamus
de methodo, quae ceteris palmam
praeripiat; tyro enim nonnisi tyroni-
bus praecipere potest: qui vero opti-
mis in re medica innutriti doctrinis,
nobis

nobis non monentibus censebunt, ea
quae ab excellentibus praeceptoribus,
hanc Iuliam Carolinam exornantibus,
sunt proposita, praestare caeteris. Quae
quum ita sint, finem imponimus libello
academico; quem tenuem licet, Vobis
L. B. de meliori sumus
commendaturi.

T H E S E S.

- I. *Punctio pustularum variolarum valde imminuit febrem variolosam secundariam, et cicatrices.*
- II. *Deiectiones putridas primo variolarum stadio supervenientes, inter pessima symptomata referri, omnemque sanationis spem concidere arbitror.*
- III. *In variolis, si tertio illarum stadio profluvia sanguinis floridi eveniant, mortem instare contendo.*
- IV. *Morbi contagiosi non ab atmosphaera propagantur.*
- V. *Sal alcalinus vegetabilis fixus, ante incinerationem vel putrefactionem, quod ad maximam partem in planta iam latet; sed videtur tamen, illis etiam modis aliquid salis istius generari posse.*
- VI. *Aeris atmosphaerici vix quartam partem constituit aer purus, dephlogisticatus, qui
vero*

vero maxima scatet particularum ignearum copia.

VII. *Menses pendent a plethora topica, non universalis.*

VIII. *Salivatio mercurialis non necessaria ad destruendum virus venereum.*

IX. *Alimenta ex vegetabili et animali regno petita, optima ratione invicem miscenda sunt.*

X. *Catarrhus epidemicus a certa quadam atmosphaerae conditione particulari pendet.*

XI. *Aquarum mineralium efficaciam ab aere fixo in illis contento pendere contendendo.*

XII. *Potus nimis paulo ante et illico post pastum, quam maxime nocet.*

XIII. *Motus corporis fortis post pastum institutus, digestionem impedit ideoque obest.*

XIV. *In nonnullis inflammationibus venae sectiones noxias fore assero.*

Crell, Lorenz Florenz Friedrich <<von>>

<<Diss. inaug. med.,>> historiam catarrhi epidemici a. 1782 ... sistens

Helmstadium 1782

Bamberg, Staatsbibliothek -- Epid.o.70

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11447946-4

VD18 11468351-005